

Днес в броя

Поредно отлично представяне на българските ученици в престижната Жаутиковска олимпиада

Мадлен Алгафари, психотерапевт:
„Най-голямата грешка, която един родител може да направи, е да не се подлага под съмнение, да реши, че е безусловно прав, и да не се опитва да си задава въпроси. А може в задаването на тези въпроси да открие, че е прав. Но е възможно и да разбере, че всъщност много неща не знае“

Дафина Йотова, училищен психолог:
„Когато постъпих на работа, разбрах, че ролята на училищния психолог е много сложна. Обикновено децата ни свързват със санкции. Когато ученик има проблем или направи нещо нередно, най-често го изпращат при психолога. И това безспорно отблъсква учениците да идват сами в кабинета“

АЗ.БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 3 (1748) 22 – 28 януари 2026 г. Година XXXV. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 0,97€ / 1,90 лв.

Снимка Пресцентър на МОН

Нови STEM кабинети и нов физкултурен салон вече използват децата от СУ „Неделя Шилева“ в Съединение

Министър Красимир Вълчев в Студио „Аз-буки“

Министърът на образованието и науката Красимир Вълчев ще гостува в Студио „Аз-буки“, в петък, 23 януари. Разговорът ще започне в 17 часа и ще бъде излъчен на живо

в „Ютуб“ канала и на фейсбук страницата на Студио „Аз-буки“.

В откровен разговор той ще сподели постигнатото в сектора на образованието през отминалата 2025 г., за нуждата от промени в Просветния закон, учебните програми и формата на външните оценявания, за необходимите реформи във висшето образование и за нуждата от приемственост в политиките, осъществявани от МОН.

Ще отговори и на критиките към предложените реформи, както и на редица въпроси, задавани често от учители и родители.

Иван Попов, изпълнителен директор на ИА „Програма за образование“:

Значимите инвестиции в образованието ще доведат до подобрене на резултатите

От десетилетия системата не е виждала подобно насищане със средства в толкова кратък период

Стекла МАРИНОВА

„От десетилетия образователната система не е виждала подобно насищане със средства в толкова кратък период от време и съчетаване на инфраструктурни инвестиции с мерки за подобряване на качеството на обучението, благодарение на финансирането от Европейския съюз.“ Това заявява в интервю за „Аз-буки“ изпълнителният директор на Изпълнителна агенция „Програма за образование“ Иван Попов.

Той подчертава, че 2025 г. бе ключова за Изпълнителна агенция „Програма за образование“. От една страна, Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ (ОПНОИР) е приключена успешно и без загуба на средства. От друга – въпреки

забавеното начало на Програма „Образование“ е изпълнен финансовият план за 2025 г.

„Настоящият програмен период съвпада и с периода на изпълнение на проектите по Националния план за възстановяване и устойчивост. А настоящата година е ключова за финализиране на всички инвестиции по отношение образование и наука, които управляваме по Националния план и които са в размер на 800 млн. евро“, казва Иван Попов. В момента 116 училища и детски градини и 28 центъра за високи постижения в професионалното образование и обучение се обновяват и модернизират, строят се 8 нови училища и детски градини, 16 младежки центъра се обновяват или се изграждат изцяло нови, изграждат се три университетски кампуса в „Студентски град“, 2200 училища финализират вече изграждането

на STEM образователна среда, с усилените темпове върви и строителството на сградата на Националния STEM център.

Иван Попов отбелязва, че това са значителни инвестиции в българското образование, и изразява увереност, че те ще бъдат отчетени успешно към Европейската комисия, така че страната ни да получи всички плащания по Националния план за възстановяване. По думите му се очаква този месец Изпълнителна агенция „Програма за образование“ да излезе на първо място в страната по разплатени средства по Плана.

„Тези средства отиват директно в българския бизнес, но ефектът и резултатите са за българското образование“, категоричен е изпълнителният директор на ИА „Програма за образование“.

Интервюто четете на стр. 4 – 5

Учителските заплати с 5% по-високи от 1 януари 2026 г.

Увеличение с 5% на основните работни заплати на работещите в сферата на предучилищното и училищното образование от 1 януари 2026 г., с изключение на заетите на минимална работна заплата, е записано в анекс към Колективния трудов договор, подписан от синдикатите и министъра на образованието и науката, съобщават социалните партньори.

В документа е предвидена индексация с 5 на сто и на плащанията за професионална квалификация и кариерно развитие, класно ръководство и наставничество, работа с деца и ученици със СОП, допълнителни и специфични дейности, включително при епидемична обстановка и др., на средствата за представително и работно облекло.

През декември 2025 г. Народното събрание гласува удължителен закон за бюджета, в който е предвидена еднократна индексация на възнаграждението за всички в бюджетната сфера, в размер на натрупаната към 31 декември 2025 г. годишна инфлация. По данни на НСИ тя е била 5%. **АЗ.БУКИ**

Отличия за медиаторите на 2025 г.

Снимка Крум Стоев

Девет изявени медиатори получават отличие за 2025 г.

Диляна КОЧЕВА

За пета поредна година Центърът за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе“ раздаде наградите в конкурса „Медиатор на годината“. Церемонията за връчване на отличията на призворите за 2025 г. се проведе в МОН. Наградите връчи министърът на образованието и науката Красимир Вълчев. Голямата награда – „Образователен медиатор на годината“, в категория жени отиде при Фатме Хюсеинова от СУ „Трайко Симеонов“ в Шумен. В категория мъже отличието получи Ангел Илиев от ОУ „Капитан Петко Пармаков“ в село Градец.

„Ролята на образователните медиатори е изключително ценна както във всекидневната комуникация с родителите, така и при създаването на положителни нагласи към образованието“, каза министър Вълчев. По думите му благодарение на всеотдайната работа и ентузиазъм на образователните медиатори резултатите от работата по Междуетнически механизъм за обхващане и включване на децата в образователната система са толкова добри.

„През 2017 г. инициирахме създаването на Механизма, а днес имаме върнати близо 116 000 деца в класните стаи, като близо 75 000 са трайно останали да учат. За първи път делът на преждевременно отпадналите деца спадна до около 9%, което поставя България под средното ниво за страните в Европейския съюз“, отбеляза министър Вълчев. Той припомни, че с нормативни промени бяха осигурени целеви средства за възнаграждения на образователните медиатори за всички училища и детски градини.

„През 2017 г. започнаха първите усилия за обхващане на всички деца в образователната система. В началото бяхме скептични, но нещата се случиха. Образователните медиатори осмислиха работата на терен“, каза председателят на Център „Амалипе“ Деян Колев. Той призова Министерството на образованието и науката да продължи работата си в посока преодоляване на сегрегацията.

Още седем изявени медиатори получиха своите отличия за 2025 г. Специалният приз „За значим принос в превенцията на отпадането от училище“ отиде при Адриана Арифова, която работи в ПГСС „Сергей Румянцев“ в Луковит. „Мотиватор на родители и учениците за 2025 г.“ е Фатме Насуfoва от ОБУ „Панайот Волов“ в село Тодор Икономово. Емилия Енчева от СУ „Йордан Йовков“ в Тутракан получи наградата в категорията „За принос, иновации, устойчивост в ромска общност“, а Нанси Нанева от НУ „Св. св. Кирил и Методий“ в Тополовград – тази за „Млад медиатор“ за 2025 г.

Специалният приз „Инициативи и общностна активност“ е присъден на Фатме Ахмед от ОБУ „Св. св. Кирил и Методий“ в с. Бяла река, област Шумен, а наградата за „Работа с родители и общност“ получи Иван Братановски от ПГО „Елисавета Багряна“ в Бяла Слатина.

Любка Дачева от ОУ „Васил Левски“ в с. Триводици си тръгна с приза в категорията „Ангажираност отговорност и човечност в ролята на образователен медиатор“.

21 медала за учениците ни от Жаутиковската олимпиада

Нашите отбори премериха знания с над 700 участници от цял свят

Снимка ННМГ

Българските ученици записаха поредно отлично представяне на Жаутиковската олимпиада

Общо 21 медала – 6 златни, 9 сребърни и 6 бронзови, спечелиха българските ученици от 22. Жаутиковска олимпиада по математика, физика и информатика. Състезанието се проведе от 10 до 15 януари в Алмати, Казахстан. Тази година в надпреварата участваха над 700 ученици от различни държави.

България бе представена от четири отбора – на Софийската математическа гимназия „Паисий Хилендарски“, на ППМГ „Акад. Никола Обрешков“ в Бургас, на Първа частна математическа гимназия в София и на столичната Национална природо-математическа гимназия „Акад. Любомир Чакалов“, в който участват и ученици от МГ „Акад. Кирил Попов“ – Пловдив, и МГ „Д-р Петър Берон“ – Варна, съобщават от ННМГ.

Три от златните медала са по математика, спечелени от Александър Бангачев (ПЧМГ), Божидар Сакарев (ПЧМГ) и Георги Николов (СМГ). Единственото злато по физика заслужи Александър Николов от ПЧМГ. Две са златните отличия по информатика – на Сава Делев (ПЧМГ) и Кирил Зулямски (СМГ).

Сребърните медали за България от престижната олимпиада са общо 9, като четири от тях са по математика – Стоян Балтов (ППМГ „Акад. Никола Обрешков“ в Бургас), Васил Драмбозов (СМГ), Георги Калбаков (ННМГ „Акад. Любомир Чакалов“) и Дамян Накев (МГ „Д-р Петър Берон“, Варна). По физика отличията са три – на Христо Христов (СМГ), Йордан Петков (Американски колеж в София) и Никола Нинков (СМГ). Два от сребърните отличия са по информатика – на Михаил Михалев (ПМГ, Габрово) и Александър Пендов (МГ „Акад. Кирил Попов“, Пловдив).

Бронзови медали по математика спечелиха Яни Мишев (ППМГ „Акад. Никола Обрешков“, Бургас) и Виктор Аврамски (СМГ).

С бронзови отличия по физика се окичиха и Мирослав Драганов (ППМГ „Акад. Никола Обрешков“, Бургас), Калоян Тодоров (МГ „Гео Милев“, Плевен) и Светослав Арабов (МГ „Д-р Петър Берон“, Варна).

Бронзовият медал по информатика е един – на Десислав Манев (ПМГ – Габрово).

Софийската математическа гимназия пък спечели бронзов медал в общото отборно класиране. **АЗБУКИ**

Младежи от Спортното училище „Ген. Владимир Стойчев“ – София, намериха и върнаха голяма сума пари и животоспасяващи лекарства

Директорът Борис Борисов награди учениците за тяхната благородна постъпка

Снимка Пресцентър на МОН

Ученици от Спортното училище „Ген. Владимир Стойчев“ в София намериха голяма сума пари, документи и животоспасяващи лекарства и ги върнаха на тяхната собственичка, съобщава Пресцентърът на МОН.

Ситуацията се разиграва малко преди Нова година. Жената забравя чантата си на автобуса на спирка, където я откриват момчета от VIII^Б клас на Спортното училище, прибирайки се от тренировка. Те успели да установят коя е собственичката по намерените лични документи и не се поколебали да се свържат с нея, за да ѝ върнат вещите.

Дни по-късно жената потърсила директора на училището Борис Борисов, на когото разказала

за случката и му предала благодарствено писмо до училищното ръководство, преподавателите и родителите на учениците.

„Щастлив и горд съм с тази благородна и отговорна постъпка на децата“, коментира директорът Борис Борисов.

Той награди с почетни грамоти учениците Максимилян Златев, Димитър Цуков, Петър Цуков, Стоян Илков, Румен Даскалов, Стефан Боцев, Цветослав Цветанов и Кристиан Биров.

„Постъпката им е резултат от висок морал и гражданско поведение – качества, възпитавани от спорта, и достоен пример за подражание сред връстниците“, посочват още от Спортното училище „Ген. Владимир Стойчев“. **АЗБУКИ**

Народното събрание реши: лихвата по студентските кредити намалява на 3%

Лихвата по студентските кредити да бъде намалена и да не може да надхвърля три процентни пункта, реши Народното събрание със законопроект за изменение и допълнение на Закона за кредитиране на студенти и докторанти, който бе приет в един ден на първо и на второ гласуване.

Според досегашната разпоредба лихвата по студентските кредити бе максимум до 7%. Целта на приетото предложение е те да бъдат по-достъпни за младите хора в България.

При представянето на законопроекта един от вносителите – Габриел Вълков, който е и председател на Парламентарната комисия по въпросите на младежта и спорта, аргументира предлаганите промени с това, че действащият Закон за кредитиране на студенти и докторанти е приет преди 15 години.

„Тогава лихвите по кредитите бяха по-високи. Сега

нормалната лихва на ипотечен или потребителски кредит е между 3 и 5%. Няма как студентските кредити да бъдат със 7% лихва. Всеки нормален човек би изтеглил потребителски кредит, което обезсмисля и студентското кредитиране“, заяви Габриел Вълков.

По думите му за банките няма риск, защото студентските кредити са гарантирани от държавата.

Народният представител отбеляза още, че предложението предвижда и други две важни промени. Едната е държавата да възстановява непогасената част от студентския кредит и на двамата родители при раждане или осиновяване на второ дете с цел борба с демографската криза. А другата – да се санкционират банките при нарушаване на типовите договори. Според Вълков е имало такива случаи.

„Подобни промени биха стрували на държавата около 100 000 лв.“, заяви народният представител. **АЗБУКИ**

Стипендии от 665 евро за таланти, избрали родината

Министър Красимир Вълчев представи програмата на МОН „Избирам да следвам в България“ на форум в Пловдив

Ректорът на Софийския университет проф. Георги Вълчев, областният управител на Пловдив проф. Христина Янчева, министър Красимир Вълчев и проф. Лилия Вълчева, председател на ВОН – КНСБ (от ляво надясно)

Снимка Пресцентър на МОН

Стипендии от 665 евро месечно могат да получат най-талантливите български ученици, лауреати от международни олимпиади, които останат да учат висше образование в България, отбеляза министърът на образованието и науката Красимир Вълчев на форум за висшето образование в Пловдив, съобщава Пресцентърът на МОН.

На него министър Вълчев представи програмата на МОН „Избирам да следвам в България“, която, както „Аз-буки“ съобщи, бе одобрена от Министерския съвет в началото на декември 2025 г.

Нейната цел е да задържи талантливите умове на България, като стимулира със стипендии и безплатно обучение лауреати от международни олимпиади, които са спечелили златни, сребърни или бронзови медали в следните области – математика, информатика, физика, химия, биология, астрономия, лингвистика, география / науки за Земята и изкуствен интелект.

„Преди имаше предложение за програма „Стефан Стамболов“, която да ги финансира да учат в чужбина. Ние правим обратното: инвестираме в това да остават да учат в България“, посочи министърът.

По думите му това не зависи само от стипендиите, а от перспективите за развитие, а в последните години все повече млади хора виждат такава в България. Той посочи като положителен пример и Института INSAIT към Софийския университет, който не само задържа родни таланти в информационните технологии, но и привлича перспективни студенти от цял свят.

Министър Вълчев припомни, че в последната година МОН провежда политика за насочване на кандидат-студенти към важни за обществото и икономиката ни професионални направления и специалности чрез различни стимули.

„Вече се виждат първите резултати от всички мерки,

които иницирахме. През тази академична година с 36% се е увеличил приемът на студенти в I курс, които учат за медицински сестри, и изцяло е запълнен приемът в държавна поръчка за бъдещи лекари със сключени договори с български болници, в които ще работят след завършване“, обясни Красимир Вълчев.

Значителен ръст има и в други професионални направления с недостиг на специалисти, като „Металургия“ (22%), „Електротехника, електроника и автоматика“ (14%), „Енергетика“ (7,5%), „Химични науки“ (34%), „Физически науки“ (18%), „Общо инженерство“ (10%) и др.

„През последната година имаме много добро взаимодействие и с ректорите, и със синдикатите. Не говорихме толкова за средства и заплати, а много повече за реформи – как системата да служи на обществото, как да имаме повече научна дейност, да привлечем чуждестранни студенти, да оптимизираме учебните програми, най-вече как да завишим изискванията. Основният фокус бе за продължаващото повишаване на качеството на висшето образование и инвестицията в авторитета на университетите ни“, каза още министър Вълчев.

По време на посещението си в Пловдивска област министър Вълчев откри и нов физкултурен салон в средищното СУ „Недялка Шилева“ в Съединение. В училището отвориха врати и нови STEM кабинети на стойност над 128 000 евро. Обособени са и пет високотехнологични и свързани класни стаи.

По-късно министър Вълчев откри STEM център и в ОУ „Св.св. Кирил и Методий“ в село Труд, който съчетава съвременни технологии с практическо учене и подготвя учениците за бъдещето, като е насочен в направленията „Математика и информатика“ и „Роботика и киберфизични системи“. **АЗБУКИ**

Кампания на Института за български език – БАН и в „Аз-буки“

Какво е краудсорсинг?

*Кристияна СИМЕОНОВА

Чували ли сте термина *краудсорсинг*? Той е от английски произход: *crowd* – ‘голям брой хора на едно място, тълпа’, и *sourcing* – ‘получаване на нещо, например продукти или материали, от определен източник’, и в някои английски речници се дефинира като ‘получаване на информация или помощ за даден проект или задача от голям брой хора (обикновено посредством интернет)’.

Терминът *аутсорсинг* е познат. Това е практика, при която една компания възлага изпълнението на определени задачи, функции и услуги на външен изпълнител. За разлика от аутсорсинга при краудсорсинга, вместо да се наема външен изпълнител, компанията или организацията разчита на колективните усилия на много хора, които могат да допринесат със своите знания и умения за решаването на определена задача. Участниците могат да бъдат мотивирани от различни фактори: заплащане, кариерно развитие, етични подбуди, удовлетворение, популярност и др.

И двете думи: *аутсорсинг* и *краудсорсинг* са чужди и имат характера на термини. Морфологичната им структура е характерна за английски език, по точно на английски са сегашни причастия, които са част от сложни глаголни форми или се употребяват като отглаголни съществителни имена (както е в разглежданите случаи). На български вместо *аутсорсинг* може да се използва съставният термин *външно възлагане*, който е добре познат. *Краудсорсинг* по-трудно може да се предаде с друг термин на български, тъй като термините *колективно възлагане*, *групово възлагане* все още нямат достатъчно широка употреба.

*Д-р Кристияна Симеонова е доцент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към Българската академия на науките.

Над 1200 млади гвардейци ще проведат на 6 май национално шествие в София

Над 1200 млади гвардейци от 29 отряда от цялата страна ще проведат шествие в София на 6 май 2026 г. То ще се състои веднага след края на официалния военен парад за Гергьовден, но няма да е част от него. Това стана ясно по време на първата национална среща на младежките гвардейски отряди в Пловдив, съобщава Пресцентърът на МОН.

Гости на събитието бяха министърът на образованието и науката Красимир Вълчев и началникът на неговия кабинет инж. Таня Михайлова. Домакин на форума бе председателят на Сдружение „Младежки гвардейски отряди“ Денислава Ангелова.

В момента има 27 ученически отряда, един студентски и един детски, както и 4 ученически гвардейски оркестъра. Те са от различни области на страната – Плевен, Бургас, Смолян, Кърджали, Русе, Габрово, Велико Търново, Монтана, Пазарджик, Благоевград и София. Техни представители обсъдиха бъдеща по-тясна координация помежду си, както и взаимодействие с образователните институции и държавните органи, ангажирани с развитието на гвардейските отряди.

Сдружението „Младежки гвардейски отряди“ ще излъчва и собствен подкаст „Пазители на честта“ в сътрудничество с Българското национално радио, стана ясно по време на срещата.

На 6 май тази година ще се проведе националният преглед на младежките гвардейски отряди в София, като се предвижда среща с Националната гвардейска част. След това ще се състои и шествието на младите гвардейци.

В първата национална среща на младежките гвардейски отряди участваха още председателят на Парламентарната комисия по гражданско участие Росица Кирова, заместник-министърът на младежта и спорта Петър Младенов, командирът на Националната гвардейска част полк. Петър Киндалов, съветникът на президента по отбрана и сигурност Илия Милушев, изпълнителният директор на ИА „Програма за образование“ Иван Попов, директорът на Центъра за развитие на човешките ресурси Николай Спасов, експерти от МОН и регионални управления на образованието и др. **АЗБУКИ**

Иван Попов, изпълнителен директор на Изпълнителна агенция „Програма за образование“:

Благодарение на мащабните инвестиции в образованието ще видим подобряване на резултатите

Разговора води
Стела МАРИНОВА

Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ приключи успешно и без загуба на средства

– Г-н Попов, какъв обзор бихте направили на 2025 г. – кои са най-важните проекти, които започнаха или приключиха през изминалата година?

– Отминалата 2025 г. беше ключова за Изпълнителна агенция „Програма за образование“. Оперативната програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ (ОПНОИР) приключи успешно и без загуба на средства. Подготвихме и окончателния доклад по нейното изпълнение.

По Оперативната програма бяха иницирани редица реформи в образователната система. В областта на предучилищното образование бяха апробирани, а след това и въведени в законодателството мерки за разширяване на достъпа на децата в детските градини – такава е отпадането на таксите в тях. Програмата постигна големи успехи по отношение на приобщаващото образование, особено сред ромите.

Без затвърден и моделът на дуалното обучение в професионалното образование.

Един от най-мащабните проекти беше свързан с дигитализация на училищното образование. По него бе създадена платформата „Дигитална раница“, до която достъп имат всички ученици, родители и учители. В нея са достъпни не само електронните дневници, но и дигитално образователно съдържание.

В областта на висшето образование се проведеха 90 000 студентски практики.

Изминалата година беше успешна и по отношение на новата Програма „Образование“. Въпреки забавеното начало на Програмата, изпълнихме финансовия план за 2025 г.

Настоящият програмен период съвпада и с периода на изпълнение на проектите по Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ). От десетилетия образователната система не е виждала подобно насищане със средства в толкова кратък период от време и съчетаване на инфраструктурни инвестиции с мерки за подобряване на качеството на обучението, благодарение на финансирането от Европейския съюз. Усилията на образователните институции бяха фокусирани в изпълнението на спешните мерки по Плана за възстановяване. Това са проектите за осигуряване на нова STEM образователна среда във всяко българско училище, модернизация и строителство на училища, обществения, детски градини.

Въпреки голямото натоварване и за Министерството на образованието и науката, и за Управляващия орган, но най-вече за училищата и детските градини, бенефициерите дадоха начало на някои от ключовите проекти и процедури по Програма „Образование“.

– Бихте ли открили най-важните от тях?

– На първо място, това са двата стратегически проекта на МОН за приобщаващо образование в предучилищната система и в училищното образование – „Силен старт“ и „Успех за теб“.

Със стратегическо значение е и проект „Модернизация на професионалното образование и обучение“, изпълняван от МОН, в

който участват всички професионални гимназии в страната. По линия на този проект се осъществява най-мащабната реформа в българското професионално образование в последните години.

Беше създаден изцяло нов списък на професиите, като по тази задача работиха новосформирани 20 секторни съвета на уменията, които включват експерти от администрацията, професионалните гимназии, бизнеса и висшите училища. Новият списък на професиите и новите учебни планове и програми в професионалното образование, които в момента се разработват, ще отговорят в най-висока степен на нуждите на бизнеса и на регионалната икономика, така че да поставят българското професионално образование на по-високо ниво.

Важен проект, който започна наскоро, е „Компетентности на фокус“. Той е насочен към развиване и утвърждаване на компетентностния модел в преподаването и оценяването в училищното образование. По линия на Проекта се предвижда поне 35 000 учители да преминат обучения за интегриране на новата образователна STEM среда в преподаването. Тези обучения започнаха предварително и се провеждат от Националния STEM център. След като

ментори на групи от училища, които да организират този процес. Предвидено е част от това ново образователно съдържание да се апробира и валидира, като се приложи тестово в учебно или в извънучебно време като допълнително занимание по интереси.

С промяната на Програмата удължихме програмния период с една година и той вече е до края на 2030 г. Така че, мисля, времето за създаването и одобряването на новите програми е достатъчно.

Резултатите обаче няма да дойдат веднага. Ако сега се променят учебните планове и програми, ще видим резултати в средносрочен план. С тези мащабни инвестиции в образованието след пет-седем години може да направим равностойка и да видим подобрене на резултатите на българските ученици и на представянето им на международни изследвания.

Нека да припомним, че когато през 2016 г. започна изпълнението на ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“ и целта беше намаляване дела на преждевременно напусналите училище, ние бяхме с най-високите показатели в Европейския съюз. Сега сме на ниво от 9%, тоест под средното за Европа. Но минаха години и имаше инвестиции, за да може да достигнем това ниво и вече да

занимания по интереси за учениците, насочени към програмиране и развиване на софтуерните умения.

– Има ли други процедури, които към момента са в оценка?

– Ще се спра на две от тях. Първата процедура е насочена към предотвратяване и превенция на агресията в училище.

По процедурата получихме над 320 проектни предложения, чието качество ще бъде оценено. Предвижда се разнообразен пакет от мерки, насочен към осигуряване включването на учениците в училищния живот. Дава се възможност за сформирани на извънкласни дейности, по време на които да се работи върху изграждането на отговорност у учениците, гражданските им умения, възпитанието им.

Давам като пример възможността да се създаде училищен вестник, в който децата да имат определени отговорности, или училищен парламент. По дейностите по тази процедура могат да се включат и гвардейските отряди в училищата, които, като младежки организации, възпитават учениците в отговорност, чест и достойнство. Могат да се включат и клубове по дебати.

Важно е в тези клубове, екипи и организации да не се изключват деца, които преживяват стрес и може би имат по-агресивно поведение. Необходимо е те да бъдат идентифицирани и включени в дейностите. Проектите дават възможност и да се назначи допълнителен психолог, както и за квалификация на учителите за работа с деца с девиантно поведение например.

Друга процедура, която в момента е на етап оценка на проектни предложения, е насочена към развитие на талантите на всеки ученик. Получихме 99 проекта. Те са общински, но в тях могат да участват всички ученици на територията на общината.

Идеята е да насърчаваме стремежа към високи постижения. Общината следва да направи календар на събитията и да организира състезания, конкурси, олимпиади на местно ниво, викторини, дискусии клубове със състезателен характер. Целта е да се включат всички ученици и най-добрите да бъдат наградени и поощрени, така че да пренесат желанието си за постигане на резултати и успехи в училище.

Партньори по процедурата могат да бъдат спортни клубове, културни институции, читалища, музеи.

– Ще има ли достатъчно средства, за да бъдат финансирани всички подадени проектни предложения и по двете процедури?

– Средно получихме проекти на два пъти по-висока стойност от обявената по процедурите. По процедурата за агресия получихме проекти на стойност 38 млн. евро, а за подкрепа на талантите – за 31 млн. евро.

Като Управляващ орган, имаме разрешение от Министерския съвет да наддоговорим ресурса по Програмата. Намирайки се в средата на програмния период, смятам това за целесъобразно, така че всички качествени проекти ще бъдат финансирани.

– А в областта на висшето образование как ще бъдат надградени започнатите модернизации?

– Процедурата „Модернизация на висшите

Новите учебни програми трябва да бъдат адекватни на икономическата трансформация, която преживява светът, на Индустрия 5.0 и изкуствения интелект, който завладява все повече живота ни.

открием новата сграда на Националния център в „София Тех парк“, която в момента се изгражда, голяма част от обученията ще се провеждат там – в реална среда, с нужното оборудване и апаратура.

Ще бъдат създадени нови модели на преподаване, интердисциплинарни уроци, както и нови учебни програми.

– Кой ще работи по създаването на новите учебни програми? Как ще отговорят на съвременните потребности за обучение?

– Новите програми трябва да бъдат адекватни на икономическата трансформация, която преживява светът, на Индустрия 5.0 и изкуствения интелект, който завладява все повече живота ни. Те трябва да са така насочени, че да предлагат интердисциплинарен подход и отворено възприемане към света, да развиват уменията на учениците за това да придобиват нови знания.

Идеята е децата и младежите не само да възпроизвеждат знания, а да се развиват уменията им да опознават света през целия си живот. За тази цел училищата ще бъдат подкрепени с екипи от специалисти, ще се насърчава включването в преподаването на професионалисти от академичните среди и бизнеса.

По този проект се предвижда училищата да се организират в клъстери и да работят заедно помежду си. Ще бъдат осигурени

сме в първата половина на добрите резултати.

– Ще има ли надграждане на предходни проекти тази година?

– В момента в оценка е операция „Дигитална трансформация на училищното образование“, изпълнявана от Министерството на образованието и науката. Проектът предвижда да надгради платформата „Дигитална раница“ и да актуализираме образователната система спрямо най-новите разработки, да се въведе изкуственият интелект с възможност за проследяване на индивидуалните образователни резултати на всяко дете и ученик, възможност за индивидуално насочване на образователни материали, така че всеки ученик да се развива спрямо собствените си нужди и дефицити.

– Как точно ще се случва персонализираното обучение?

– Идеята е „Дигитална раница“ да се отвори към нови възможности чрез лицензи за внедряване на елементи на изкуствен интелект, както и за въвеждане на разнообразно цифрово образователно съдържание. Целта е в нея да могат да се публикуват материали и от утвърдени външни доставчици и да се осигури безплатен и равен достъп на всички ученици до актуално съдържание.

За учителите е предвидено да продължат квалификацията си в цифрови умения. По проекта ще продължат и допълнителните

Снимка Олег Попов

Иван Попов започва работа в гържавната администрация през 2004 г. Дълги години е в Управляващия орган на Оперативна програма „Регионално развитие“, впоследствие „Региони в растеж“. От 2018 г. е в Управляващия орган на Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“, отначало като директор дирекция „Програмиране, наблюдение и оценка“. В различни периоди заема поста на заместник-изпълнителен директор и на изпълнителен директор на ИА „Програма за образование“.

Възпитаник е на Втора английска езикова гимназия – София. Има бакалавърска степен по „Международни отношения“ в УНСС и магистърска по „Европейска икономическа интеграция“ в НБУ.

ците да бъдат по-подготвени и да знаят как да реагират в различни кризисни ситуации, като пожар, бедствие, конфликт.

За учениците е предвидено да провеждат лагери от типа на скаутските лагери, в които могат да учат умения за справяне в природата. Предвиждаме част от приоритета да бъде изпълнен от МОН в партньорство с Министерството на отбраната и Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ към МВР, които да разработят извънкласни учебни програми, свързани с реакция при радиационна защита, земетресения, пожар и други бедствия.

Ще се правят беседи, инструктажи, симулации, ще се учи как се оказва първа медицинска помощ. За тази цел предвиждаме да бъдат обновени някои от ученическите бази към МОН и към второстепенните му разпоредители, така че да могат този тип лагери и обучения да се провеждат в сигурна и защитена среда.

Училищата ще бъдат конкретни бенефициери. Предвиждаме стойността на един проект да бъде до 200 000 евро. Ще дадем възможности и на неправителствени организации да поемат координационна роля за тези училища, които не се чувстват достатъчно подготвени сами да организират подготовката и изпълнението на този тип проекти.

– Тази година трябва да бъдат финализирани всички проекти, финансирани със средства по Националния план за възстановяване и устойчивост. Има ли опасност някои да не бъдат реализирани навреме?

– Настоящата година е ключова за финализиране на всички инвестиции по отношение образование и наука, които управляваме по Националния план за възстановяване и устойчивост, като те са в размер на 800 млн. евро. Очакваме този месец Изпълнителна агенция „Програма за образование“ да излезе на първо място в страната по разплатени средства по Националния план. Тези средства отиват директно в българския бизнес, но резултатите и ефектът са за българското образование.

Имаме 116 училища и детски градини и 28 центъра за високи постижения в професионалното образование и обучение, които се обновяват и модернизират, 8 нови училища и детски градини, които се строят, 16 младежки центъра, които се обновяват или се изграждат изцяло нови, три университетски кампуса, 2200 училища финализират вече изграждането на STEM образователна среда, с усилените темпове върви и изграждането на сградата на Националния STEM център.

Това са значителни инвестиции в българското образование. Убеден съм, че ще ги отчетем успешно към Европейската комисия, така че да получим всички плащания по Националния план за възстановяване.

– С какви средства Програма „Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация“ подкрепя центровете за върхови постижения и центровете за компетентност? Какво се очаква да бъде постигнато с тях?

– Изпълнителна агенция „Програма за образование“ е междинно звено по тази

програма по отношение на инвестициите в научноизследователска инфраструктура.

Продължихме устойчивото финансиране на 16 центровете за върхови постижения и центровете за компетентност, изградени по ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“. Разширихме мрежата с още три центъра, които бяха предвидени в Програма „Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация“. Това са Центърът за компетентност „Синьо иновативно и устойчиво управление на крайбрежната морска и речна околна среда и ресурси – Блу Кристал“, Центърът за компетентност „Агрохранителни системи и биоикономика“ в Университета за хранителни технологии в Пловдив и проектът „Програма за развитие и устойчивост с Бизнес план на Лабораторен комплекс към „София Тех парк“ (Център „София Тех лабс“). Финансирането за тях на този етап е в размер на 140 млн. евро.

Предвидили сме всеки свободен ресурс по тази програма да бъде преразпределен през 2027 г. на база на напредъка, който центровете демонстрират. Тези, които демонстрират добър напредък, ще получат допълнителен ресурс.

Ако в предишния програмен период приоритетът и фокусът бяха да изградим центровете и 75% от средствата бяха насочени към инфраструктурата и закупуване на оборудване, сега целта е те да започнат да функционират самостоятелно и да се проследи какви резултати постигат. Затова и въведохме така наречения параметър за резултат и плащанията за персонал ще се извършват на база постигнати резултати.

Ако центровете не постигнат заложените за годината резултати – обем на публикации, сключени договори с бизнеса, заявки за патенти и регистрирани такива, спираме плащанията за съответния център, докато не постигне заложените резултати. Това е най-големият стимул за тях.

Друго изискване за тях беше да разработят бизнес планове на центровете, за което отново използвахме подкрепа от страна на Европейската комисия и инструмента JASPERS. Това ни дава увереност, че реалистично са планирали резултатите, които ще постигат.

По Програма „Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация“ разширяваме тази мрежа, тъй като осигуряваме и допълващо финансиране за централно управлявания от Европейската комисия инструмент „Хоризонт Европа“. Там финансираме така наречените WIDESPREAD-Teaming проекти, каквито от предходния период бяха проектите „ПлантаСИСТ“ и „Гейт“. А през новия период финансирахме проекта за създаването на първата за България водородна долина в Стара Загора и проекта за създаване на Център за върхови постижения в областта на биомедицинските изследвания и технологии на Института по молекулярна биология на БАН.

Опитваме се да поддържаме тази мрежа като партньорска. Центровете да не се конкурират помежду си, а да обменят знания и капацитет.

Стъпка в тази посока беше и форумът „От наука към иновации“, който организирахме миналата година. Ще продължим тази инициатива, за да засилим партньорството на бизнеса с новите научноизследователски центрове на България.

– Успяха ли тези центрове да привлекат учени от чужбина?

– В България има функциониращи модерни високотехнологични центрове на световно ниво, в които работят над 1000 учени на световно ниво. Страната ни развива световна наука. Топ лабораториите, които създадохме, привличат обратно у нас както български учени от чужбина, така и чужденци. Давам пример с център „ПлантаСИСТ“, където работят учени от всички континенти.

Финансираме и проекти от типа Twinning и ERA chairs, които са свързани с привличане на международни учени, които да създадат екипи в българска научноизследователска организация, която предполага обмен с международни партньори. Целта им е да развият българската наука до високо ниво.

училища 2.0“ е продължение на подобна процедура от предходния програмен период, но с редица промени. По нея бяха идентифицирани 16 висши училища, които заемат водещо място по 40 приоритетни професионални направления. Останалите висши училища, включително и частните, могат да се включат като техни партньори.

Целта е университетите да въведат компетентностни подходи на обучение, да модернизират учебните програми за тези приоритетни професионални направления, да създават съвместни специалности помежду си, да споделят ресурси, да работят по реализацията на повече чуждоезикови програми, така че да могат да се привличат и студенти от чужбина, повече дигитални магистърски и бакалавърски програми, за да бъдат конкурентни в глобален план.

По процедурата успяхме да привлечем инструмента за техническа помощ на Европейската комисия JASPERS. Експертите на JASPERS ще направят предварителна оценка на логическите матрици, с които висшите училища ще кандидатстват. Тоест ще има засилен предварителен международен контрол върху качеството на проектите.

– Дуалното обучение ще бъде въведено в университетите. Как моделът по процедура „От висше образование към заетост“ ще се различава от този в средните училища?

– Проектът, който започна преди една година, съчетава вече утвърдения модел на финансиране на студентски практики с новите елементи за идентифициране на приложими специалности и въвеждане на дуално обучение във висшите училища. Той се координира от МОН, но в него участват всички висши училища. Предвидени са дейности по идентифициране на приложимите специалности,

проучвания на международния опит.

Ще бъде направена сериозна реформа, така че промените няма да се случат бързо, но очакваме да бъдат качествени и устойчиви.

Моделът следва да надгради студентските практики. Предвижда се висшите училища, които смятат, че е приложимо, да апробират модел с по-дългосрочни студентски практики за определени специалности. За целта ще бъде осигурено и финансиране. След това постепенно да предложат кредити за обучение, когато предоставят за този тип практикуване, но да го отчитат като обучение в реална работна среда. В момента студентските практики не носят никакъв кредит за обучение. Идеята е дългосрочните практики, които преминават към дуално обучение, да се водят като обучение. Тоест изпитът на студента да бъде на база наблюдения на неговата работа в реалната работна среда.

Паралелно Министерството на образованието и науката следва да идентифицира къде в законодателството е необходимо да се направят съответните промени, които нормативно да позволят този модел да се въведе в системата на висшето образование.

– Комитетът за наблюдение на Програма „Образование“ 2021 – 2027 г. одобри създаването на нов приоритет – „Гражданска готовност в образователната система“. Какво продиктува това решение?

– Предвид глобалната несигурност, в която се намираме, е необходимо всички страни в Европейския съюз да подсилим готовността на ЕС да се справя с предизвикателствата. Страхът се поражда от незнанието на човек какво да прави в определена ситуация. Чрез приоритета ще подпомогнем гражданска готовност за реакция при кризи в образователната система. Целта е учителите и учени-

Новият ни STEM център е насочен както към природните науки, така и към изучаването на предмети от професионалната ни подготовка, където вярваме, че също трябва да се използват технологиите“, казва за „Аз-буки“ директорката на Професионалната гимназия по туризъм „Д-р Васил Берон“ във Велико Търново Татяна Данчева. В гимназията се обучават 517 ученици в седем професии от три професионални направления – „Дизайн“, „Хотелиерство, ресторантьорство и кетъринг“ и „Пътувания, туризъм и свободно време“.

Диляна КОЧЕВА

От началото на тази учебна година в Професионалната гимназия по туризъм „Д-р Васил Берон“ във Велико Търново се радват на нова STEM среда, изградена по Плана за възстановяване и устойчивост с финансиране от 139 398 евро.

„На фона на все по-високите изисквания на бизнеса към уменията и компетенциите на младите хора, сме принудени да търсим иновативни методи, с които да подготвяме учениците си за успешна реализация в реалната работна среда. Така те се превръщат в активни участници в учебния процес, надграждайки и доразвивайки наученото от учебника“, обяснява моята събеседничка.

Точно затова ръководството на училището решава, разработвайки проекта си за STEM център, да заложи в него като акцент не само кабинетите по природни науки, но и професионалната подготовка, като подменят оборудването в наличните лаборатории с най-нова и съвременна техника.

„Неведнъж съм казвала и ще продължа да повтарям – за нас STEM центърът не е просто кабинети, са обзаведени с нова техника. Напротив, това са реализираните идеи на моите колеги, които от няколко години обсъждаме. Това е тяхното виждане как да модернизираме образованието, как да го направим по-ефективно и как да използваме нови методи на преподаване“, обяснява Данчева.

По тази причина решават към съществуващата лаборатория по технокимичен контрол да изградят „Лаборатория за иновативни решения в приготвянето на храни“, в която ще се обучават учениците от специалностите „Производство и обслужване в заведенията за хранене и развлечения“ и „Кетъринг“. Така те вече ще могат да наблюдават промените, които настъпват в хранителните продукти в резултат на физикохимичните процеси. Освен това ще се научат как да съчетават различни продукти и да разработват нови рецепти чрез използването на иновативни техники и технологии. Планират да създадат и дигитален сборник с рецепти за здравословно хранене, като към него ще има много снимки и видеа.

Чрез видеовръзка в реално време процесите на анализ на хранителните продукти, както и технологията по създаването на нови рецепти, ще бъдат наблюдавани и насочвани и от инженер-технологии от Университета по хранителни технологии в Пловдив.

Директорката е категорична, че всичко това допълнително ще засили интереса на учениците към овладяването на професиите. „Вярваме, че всички тези умения за обработка

Снимка ПГТ „Д-р Васил Берон“ – Велико Търново

Новият STEM център съчетава обучение по природни науки и професионална подготовка

Новите професии диктуват промяна в преподаването

STEM център отваря врати в Професионалната гимназия по туризъм „Д-р Васил Берон“ във Велико Търново

и анализ на храните ще бъдат сред уменията на бъдещето, необходими за практикуване на професията ресторантьор“, посочва тя.

В рамките на проекта са изградени още три кабинета – „Природни науки“, „Креативни създатели“ и „Виртуална реалност в туризма“, както и 6 високотехнологични оборудвани и свързани класни стаи.

Учениците от специалността „Рекламна графика“ ще развиват професионалните си умения в „Креативни създатели“, а гимназистите от специалностите в направление „Туризъм“ – във „Виртуална реалност в туризма“.

„Към всички специалности, които предлагаме, има интерес. „Рекламна графика“ е най-новата

и се прие много добре“, обяснява моята събеседничка. Родители и ученици неслучайно я избират за гимназиалното образование, защото младите хора получават още в училище професия, с която успешно могат да се реализират както у нас, така и по света.

„Имаме бивши възпитаници, които работят в чужбина – както в страни от Европейския съюз, така и извън него. И е много мило, когато се върнат в България и намерят време да дойдат в училище и да ни кажат: „Благодарим ви, че ни научихте и ни помогнахте да успеем в живота“, допълва тя.

Много често младите хора избират едновременно да работят и да учат във висше училище.

Директорката разказва, че във Велико Търново почти няма хотел или заведение за хранене, в което да не работят техни бивши ученици. А това без никакво съмнение е най-голямото доказателство, че са получили отлична подготовка. „Много е важно един млад човек да усети със сърцето си кое е неговото призвание, и да избере своята професия още в училище. Вярвам, че за да може това да се случи, приносът е изцяло на прекрасните учители, които имаме“, казва Данчева.

Служителите в гимназията са 53, като педагогическият персонал е от 40 учители. Голяма част от тях са дългогодишни педагози с богат професионален опит и най-важното – обичат децата.

„От няколко години насам започнахме да обновяваме състава. Вече имаме млади колеги, за които училището е първо работно място. Сред тях има и бивши наши възпитаници, които се завърнаха в новата роля на учители. Разчитам много на младите хора да продължат да водят гимназията напред. У себе си те носят не само знания, но и амбицията да се докажат. Носят училището в сърцето си и това им дава мотив да работят допълнително и да надграждат постигнатото“, разказва директорката.

Голяма част от преподавателите по професионална подготовка са доказали се хора в бизнеса и частния сектор.

„Така те успяват да научат децата на най-новите неща. Знанията им са актуални и винаги са в час какво се търси на пазара на труда“, споделя Данчева. По думите ѝ децата ясно осъзнават, че имат какво да вземат от тези учители, какво да научат от тях, и затова ги следват.

От години възпитаниците на великотърновската Професионална гимназия по туризъм са и с училищни униформи. Имат две – една всекидневна и друга за специални поводи. Директорката разказва, че са истински щастливи, когато обличат празничната униформа и взимат участие в различни събития от

културната програма на Общината или от училищния живот. „Гордеят се, че са част от Професионалната гимназия по туризъм „Д-р Васил Берон“. Имат чувство на принадлежност“, посочва тя.

В училището има изградени дългогодишни традиции в отбелязването на българските празници. Всяка година за Рождество организират коледен базар, на който всеки ученик се включва и помага, с каквото може. Учениците от специалността „Рекламна графика“ изработват сувенири на 3D принтери и правят коледни картички. След това ги продават, а със събраните средства помагат на хора в нужда.

„Ученическият ни съвет е активен. Децата имат много идеи, които реализираме с голямо удоволствие. Аз съм от тези директори, които винаги се вслушват в предложенията на учениците и им помагам да приложат на практика идеите си“, казва Данчева.

Общо 19 клуба по интереси, кулинарни клубове, училищен театър, гвардейски отряд и ученическа телевизия дават възможност на учениците да развиват своите интереси и заложби. За разнообразния извънкласен живот допринасят и традиционно организирани срещи с известни личности и представяне на книги. Сред последните гости са историкът и журналист Петър Стоянович, сладкарят шеф Иван Ангелов, актьорът и фотограф Владо Карамазов и други.

„Преди време при нас беше и българският учен зоолог и алпинист Боян Петров, може би точно преди последната му трагично завършила експедиция в Хималаите. Тогава той каза: „Забравете думичките не мога и невъзможно. Не трябва да ги използвате“. Никога няма да забравя тези думи. Точно на това искам да научим децата – никога да не се отказват от мечтите си, дори и пътят да е труден. Стремим се да им покажем, че си струва човек да го извърви, за да стигне до крайния успех“, завършва тя.

Татяна Данчева, директор:

Учениците ни сами търсят поле за изява

„Извънкласният живот, освен че развива талантите на децата и им дава поле за изява в различни области, има още една много важна роля – изгражда от ученици, учители и родители общност със споделени цели и мечти.

В училището ни кипи живот – и коридорите, и класните стаи са изпълнени с прекрасни деца, заредени с много идеи и мечти. Те имат отношение към това, което учат в час, и към това какво искат да покажат на света около себе си.

Учениците ни са деца, които имат нужда от изява и сами търсят поле за нея. Дали ще играем хоро в голямото междучастие, ще правим базар или ще организираме кулинарна изложба, няма никакво значение.

Приемам всякакъв предлог от учениците, защото това показва тяхната принадлежност към училищния живот и подобрява атмосферата в училище.

Обичам да виждам доволните и усмихнати лица на тези млади хора, които се гордеят, че са част от Професионалната гимназия по туризъм във Велико Търново.“

За Професионалната гимназия по химични технологии и биотехнологии „Мария Кюри“, позната като Химията за всички в Разград, учебната 2025/2026 г. е посветена на светъл и знаменателен повод – 50-годишния юбилей на училището.

Там се обучават 202 ученици в дневна и 41 – в самостоятелна форма на обучение, като през последните години броят им расте.

Колективът на гимназията не е голям – 20 учители и 7 души непедагогически персонал. Педагозите прилагат иновативни методи, които свързват теорията с реалната практика и подготвят учениците за конкретни професии и реална работна среда. Най-често използваните са практически ориентирано обучение, проектно базирано професионално обучение, компетентностно базирано оценяване и гр.

Стекла МАРИНОВА

Отбелязахме половин век история, знания, традиции и дух. През цялата юбилейна година всяка инициатива, събитие и усмивка в училищните коридори ще бъдат посветени на този забележителен празник“, казва пред „Аз-буки“ директорката Ширин Емин-Гариб.

Началото на празничните инициативи е поставено с поредица от конкурси: за рисунка – „Химията през моите очи“, за 3D модел на химично съединение по избор, както и конкурс за есе на тема „Уроци по химия – уроци по живот“. Гимназията провежда и турнир по тенис на маса „Традиции и бъдеще“, в който се включват ученици от училища в областите Разград и Търговище. „Всеки участник допринася със своя талант, енергия и ентузиазъм за празничната атмосфера на юбилейната година“, посочва директорката.

Тържествен юбилеен концерт „50 години традиции и иновации“ събира минало, настояще и бъдеще на 8 декември миналата година в залата на Общинския културен център. Празничната програма представя богатия културен и образователен живот на училището и отдава почит на поколенията ученици и учители, изграждали неговия облик през годините.

На концерта е представена и театрална възстановка, посветена на живота и делото на патрона на училището – Мария Кюри. Ученичка от гимназията изгражда убедителен и вдъхновяващ образ в символична лабораторна среда, а на този фон оживяват най-важните моменти от пътя на една жена, превърнала науката в мисия.

Програмата включва песни и танци, както и скеч, изпълнен от ученици, пресъздаващ учебна практика в лаборатория, който внася настроение и показва уменията на младите да съчетават знание и артистичност.

Особено въздействащ е рециталът „За приятелството и любовта“ – изключително емоционално изпълнение по стихове на български поети, което докосва публиката с искреност и човечност.

Кулминацията на празника е филмът за историята на гимназията – въздействащ разказ за изминатия път, изпълнен със спомени, лица и постижения.

„Залата притихна, потопена в емоцията и гордостта от принадлежността към училищната общност. Празникът завърши с кръшно хоро – символ на единството, традицията и непрекъснатата връзка между поколенията“, споделя директорката Ширин Емин-Гариб.

Професионална гимназия „Мария Кюри“ е първата със статут на иновативна в област Разград. В началото прилагат иновацията „Училището – мост към бизнеса“, която дава възможност на екипа да постигне по-високо качество на професионалното образование чрез организиране на учебната среда по различен начин. Част от учебния процес за учениците от XI и XII клас е изнесен на територията на фирма „Биовет“ АД – клон Разград.

„Целта бе да се преодолеят границите между отделни учебни предмети от професионалната подготовка и учениците да усвоят знанията в тяхната цялост, да добият умения и навики, необходими им като средни изпълнителски кадри в областта на химичните

Партньорствата с бизнеса са сърцето на Химията в Разград

Всяка усмивка в коридорите на Професионалната гимназия по химични технологии и биотехнологии „Мария Кюри“ е посветена на 50-годишния юбилей на училището

Снимка ПГХТБТ „Мария Кюри“ – Разград

Учениците в ПГХТБТ „Мария Кюри“ умеят да съчетават знание и артистичност

технологии и биотехнологии“, разяснява събеседничката ми.

Със следващата иновация „Биотехнологията – всеобхватна и модерна“ е разработена и въведена нова учебна дисциплина „Технология на храни, напитки и ваксини“ за учениците от X, XI и XII клас, която се изучава в часовете от разширената професионална подготовка.

Иновация, която се прилага към момента в IX и X клас, е свързана с родния край на ученици и учители. С проекта „Лудогорието – кръстопът на традиции и култура“ си поставят за задача да формират основни знания и нравствени послания за религиите в областта, както и приобщаване на учениците към непреходни ценности и хармонията в човешките взаимоотношения.

През последните учебни години гимназията

се утвърждава като училище, подготвящо кадри в областта на химичните технологии и биотехнологиите. Предлагат обучение в специалностите „Технология на биопроизводствата“, „Технологичен и микробиологичен контрол в химични производства“ и „Технология на фармацевтични и парфюмерийно-козметични продукти“.

За да предаде как специалностите отговарят на потребностите на пазара на труда в региона, директорката цитира кмета на община Разград Добрин Добрев: „Ключово училище за нашата община, защото е създадено, за да подпомага структуроопределящата промишленост преди 50 години и защото и до днес продължава да изпълнява успешно своята мисия. Хилядите, завършили гимназията, намират своята реализация не само в предприятията, които

формират икономическия профил на нашата община, но и се реализират в собствен бизнес като специалисти с високи знания и умения“.

По думите на събеседничката ми партньорствата с бизнеса са сърцето на професионалното образование в ПГ „Мария Кюри“. „Те не са просто формални отношения – те са израз на доверие, споделена мисия и желание за съвместно изграждане на бъдещето. Всяка компания, която застава до гимназията, допринася с ресурс и вдъхновение за реализацията на учениците“, категорична е Ширин Емин-Гариб. Сред партньорите на Химията са „Биовет“ АД – клон Разград, „Балканфарма“ АД, СЕМПЕ2 – ЕООД, „Винпром Лудогорие“ АД. „Това са имена на фирми, които стоят зад реални възможности за практика, развитие и професионална реализация“, подчертава директорката.

В тези фирми се провеждат както производствена практика, така и ученически практики по дейности „Допълнителна професионална подготовка чрез подкрепа за учебни предприятия и допълнителни практики в реална работна среда“ по проект „Модернизация на професионалното образование и обучение“. По него гимназията работи и по дейност „Подобряване на трансверсалните и ключовите компетентности по професионална подготовка на учениците, предприемачески умения, социално предприемачество и други с участие на работодатели“.

Гимназията от десетилетия поддържа и ползотворни контакти с филиала на Русенския университет „Ангел Кънчев“ в Разград. В лабораториите на филиала също се реализират ученически практики по проекта „Модернизация на професионалното образование и обучение“.

Гимназията предлага и дуална система на обучение. Практическото обучение в реална работна среда се осъществява във фирма „Биовет“ АД – клон Разград, която осигурява стипендии за учениците.

За първа година работят и по процедура „Развитие на дуалната система на обучение в професионалното образование и обучение (ПОО) (чрез прилагане на подхода ИТИ)“. По проекта Гимназия „Мария Кюри“ е партньор на Община Разград съвместно с фирма „Биовет“ АД – клон Разград.

Благодарение на възможностите, които гимназията и колективът в нея предоставят, голяма част от възпитаниците започват своя професионален път веднага след като завършат. Те се реализират като лаборанти, оператори на биотехнологични процеси и химик-технологии във водещи компании от химическата, биотехнологичната, фармацевтичната, козметичната и хранително-вкусовата промишленост.

Не по-малка е и групата на онези, които, избирайки пътя на висшето образование, продължават да се развиват и да прославят името на гимназията, отбелязва директорката. Те стават уважавани лекари, стоматолози, медицински сестри, лаборанти, акушерки, кинезитерапевти, както и висококвалифицирани специалисти в химическата, фармацевтичната и хранително-вкусовата промишленост – биотехнологии, химик-технологии, инженер-технологии, микробиологии и други.

В гимназията се осъществяват и дейности по проект „Успех за теб“. Продължава работа и по Програма „Еразъм+“, по която имат акредитация до 2027 г.

Сформирани са и три групи по Националната програма „Заедно в изкуствата и спорта“ – две по волейбол и една за народни танци.

Ширин Емин-Гариб, директор:

С поставените цели гледаме уверено към бъдещето

„За следващата годишнина си поставяме цели, насочени към модернизация, иновации и развитие на училищната среда“, казва директорката Ширин Емин-Гариб.

Сред основните приоритети на Професионалната гимназия по химични технологии и биотехнологии „Мария Кюри“ е откриването на STEM център, който ще даде възможност за още по-практично, интердисциплинарно и съвременно обучение, както и доизграждането на спортната площадка.

„Гимназията ще продължи да развива иновативни методи на преподаване, да разширява партньорствата с бизнеса и висшето училище и да създава условия за обучение, близки до реалната професионална практика в областта на химичните технологии и биотехнологиите. С тези цели ПГХТБТ „Мария Кюри“ уверено гледа към бъдещето като модерно, привлекателно и отговорно професионално училище“, подчертава директорката.

В този брой на в. „Аз-буки“ ви срещаме с училищния психолог в 23. СУ „Фредерик Жолио-Кюри“ в София Дафина Йотова. Тя е сред носителите на високото отличие на МОН – наградата „Константин Величков“ за принос към образованието за 2025 г. Йотова е психолог и лицензиран когнитивно-поведенчески консултант. Има и международна специализация по терапия на хранителни разстройства от Университетската болница в Осло, Норвегия. Благодарение на нея много училищни психолози са обучени да разпознават симптомите на хранителни разстройства и да оказват ранна подкрепа.

Дуляна КОЧЕВА

Наградата ме изненада и много ме зарадва. Благодарна съм за номинацията от страна на колегите и съм много щастлива, че дългогодишната ми работа и усилия са забелязани и оценени на толкова високо ниво“, споделя пред „Аз-буки“ носителът на отличието „Константин Величков“ за 2025 г. Дафина Йотова. Определя работата с младите хора като своя мисия и сбъдната мечта. Със своя ентусиазъм и любов към това, което прави, Йотова успява да въвлече в дейността си както педагозите от столичното 23. СУ, така и училищни психолози от други училища.

„Така създаваме общност, която заедно помага на децата да се справят с агресията, насилието и тревожността. Успяваме да чуем какво казват младите хора, и заедно с тях изграждаме пространство, където те успяват да развиват своите социално-емоционални умения, научават се как да бъдат по-добри един с друг“, обяснява тя.

През 2022 г. 23. СУ „Фредерик Жолио-Кюри“ се включва като партньор в проект „Ревис“ за превенция и противодействие на тормоза и насилието в училище. В проекта участват екипът от психолози Дафина Йотова, Анет Маринова и учителят по философия Лора Борисова. Тогава заедно с ученици реализират идеята за създаване на екип „Приятел за изслушване“ – младежка инициатива, насочена към изграждане на доверие,

*сплотяване
и взаимна подкрепа
сред тогавашните
осмокласниците.*

А моята събеседничка обучава младите хора как да работят в екип, да отстояват идеите си и да изграждат доверие помежду си.

Понастоящем работата по проекта „Приятел за изслушване“ продължава в рамките на училището с пълна сила и вече се прилага във всички класове. Екипът се състои от ученици в гимназиален етап.

„Първоначалната идея беше този екип да работи само с осмокласниците. Новосформираните осми класове срещат трудности в своята адаптация и в изграждането на нови социални взаимоотношения.

„От една страна, е стресът от новото място, от друга – времето, когато трябва да докажеш себе си и да сформираш приятелски кръг. Но впоследствие развихме идеята и тя обхвана цялото училище, включително предоставяне на психологическа подкрепа на ученици от всички училищни етапи и възрастови групи“, обяснява Йотова.

По този начин младите хора от „Приятел за изслушване“ се превръщат в своеобразни психолози и посредници между учениците, учителите и родителите. Влизат в класовете и говорят с учениците, като се опитват да подкрепят връстниците си и да им помагат да преодоляват проблемите, които възникват неминуемо във всекидневните им взаимоотношения – конфликти, обиди, притеснения, страх, вербална или невербална агресия. За да разширят дейността си, приятелите за изслушване създават страници в „Инстаграм“ и „Фейсбук“, чрез които с тях могат да се свързват ученици, които имат нужда от подкрепа и изслушване.

Относно работата им ролята на училищния психолог е по-скоро на ментор и човек, който помага при нужда. Дафина Йотова провежда

Снимка: Личен архив

Приятел за изслушване

В столичното 23. СУ „Фредерик Жолио-Кюри“ ученици помагат на връстници

с младежите от екипа регулярни срещи, на които обсъждат всичко, което се случва, и заедно намират решения в различните ситуации. Събеседничката ми уточнява, че всеки от тези ученици е преминал през обучение при нея как да разговаря и помага на съучениците си.

Понякога класът се разделя, като момичетата от екипа разговарят с момичетата, а момчетата – с момчетата. Друг път провеждат интерактивни игри, чрез които се опитват да достигнат до съучениците си и да разберат кое ги тревожи най-много. Случва се и учител, забелязал конкретен проблем, да се обърне към тях за съдействие.

„Като ментор, ги насочвам винаги да работят по отношение на развитие на емоционалната интелигентност. Изключително важно умение е да можеш да разпознаваш собствените си емоции, да ги приемаш и да развиваш умения за тяхното управление. Овластяване на емоциите и развиване на способности за контрол над гнева и агресията към хора и ситуации, които не са свързани с възникналия проблем, е важно умение за превенция на насилието и тормоза. Само така ще се научиш как да се справиш с негативните чувства и да ги насочваш в правилната посока“, уточнява Йотова.

Подчертава, че е важно децата да разберат, че е съвсем нормално, ако имаш някакъв проблем, задължително да потърсиш помощ. Това се нарича психологическа култура. За щастие, всички ученици в столичното училище знаят, че при трудности и проблем могат да разчитат на екипа „Приятел за изслушване“. Все пак той се състои от тийнейджъри и със сигурност за учениците е по-лесно да се доверят на ня-

кого, който е по-близък до тях като възраст, и да чуят съвет от човек, който съвсем наскоро е преминал през проблем или период, подобен на техния.

Инициативата „Приятел за изслушване“ е отличена от Института за социални дейности и практики (ИСДП) и Асоциация „Родители“, които я представят на международна конференция в Будапеща. Там проектът е оценен като най-иновативен сред участниците.

След успешната реализация на инициативата екипът на Дафина Йотова се включва и в проект Caring, насочен към превенция на насилието в училище. По време на обучението в Пловдив учениците развиват знания и умения, свързани с правата на младежите, работата в екип, разпознаването на социалните норми и стереотипи, водещи до дискриминация или агресия, както и как активно да участват в създаването на по-благоприятна и сигурна училищна среда.

След обучението в Пловдив проектът се разширява и учениците от екип „Приятел за изслушване“ излизат извън своето училище. Посещават няколко софийски училища и гостуват в техни класове. След тези инициативи възниква идеята да споделят дейността си и с ученици от други градове. Поканени са в Сливница в Професионалната гимназия по транспорт „Н. И. Вапцаров“, а следващата им спирка е Панагюрище – СУ „Нешо Бончев“.

„Вдъхновени, учениците споделят своя опит и създават живи пространства за разговори, споделяне и взаимна подкрепа. Ако трябва накратко да илюстрирам смисъла на работата на приятелите за изслушване, ще го представя чрез думите на Марин Тачков – Роса-сълза:

„...Нужна е сърдечна и приятелска ръка. За да прелетим над пропастта от самотата, за да се спасим от злоба, болка и тъга“, споделя моята събеседничка.

Голяма част от професионалната си кариера Дафина Йотова посвещава на работата с деца и младежи с хранителни разстройства.

„Истината е, че изключително трудно се стига до млади хора, страдащи от анорексия или булимия. Децата с хранителни разстройства в много случаи успешно прикриват проблема, което затруднява ранната диагностика и своевременната подкрепа. Обикновено се разбира за заболяването чак когато стане твърде късно – тегло много под нормата, което е опасно за здравето и живота на болния“, посочва моята събеседничка. Споделя още, че

*този тип хранителни
разстройства
се диагностицират
много трудно,*

а няма и достатъчно специалисти в тази сфера, които да могат да помагат на хора с подобни проблеми.

„Няма специализирани дневни центрове, в които да се терапевтират тези младежи. И дори да им се окаже помощ в болнично заведение, нормализирането на телесното тегло не води автоматично до промяна в нагласите и мисловните модели, свързани с външния вид и храненето. В болниците не се предоставят терапевтични услуги, които да придружават лечението. И се случва така, че след като напуснат болничното заведение, младежите отново се връщат към стария си начин на живот и към проблема“, обяснява тя.

Оказва се, че много често в забързаното си всекидневие родителите пропускат тези знаци и разбират късно, че детето има хранителен проблем. На въпроса кои са симптомите, за които родителите трябва да внимават, Йотова отговаря, че първият е промяна в храненето.

„Децата най-напред спират да ядат месо, а след това картофи, ориз и всичко става постепено, постоянен контрол и преброяване на калориите, раздробяване на храната на малки късчета. След това започват да избягват да се хранят с останалите, изолират се от приятелите, започват да носят широки дрехи, за да прикрият рязката загуба на теглото. Освен това стават по-мрачни, по-мълчаливи, наблюдават се резки промени в настроението, апатия, безпокойство, нарушена концентрация. Истината е, че с младежи с анорексия и булимия се работи много трудно. Срамът, породен от социалната стигма, ги възпрепятства да потърсят навременна помощ, и затова много трудно допускат някого до себе си. И най-трудното е да изградиш доверие“, завършва Йотова.

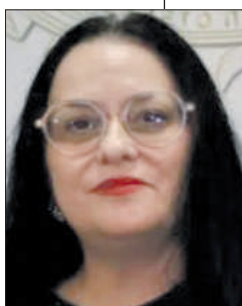
Дафина Йотова, училищен психолог:

Обикновено децата ни свързват със санкции

„В момента, в който постъпих на работа, разбрах, че ролята на училищния психолог е много сложна. Обикновено децата ни свързват със санкции. Когато ученик има проблем или направи нещо нередно, най-често го изпращат при психолога. И това безспорно отблъсква учениците да идват сами в кабинета.

От една страна, се страхуват да споделят проблема си, защото мислят, че няма да запазим тайната им и ще разкажем на родителите, учителите или на директора. А от друга – притесняват се, че ако някой от връстниците им ги види или разбере, че отиват при психолога, ще си помисли, че имат психичен проблем.

За щастие, в нашето училище има дългогодишна успешна политика в това отношение и децата знаят, че могат да разчитат на нас. Работата на екипа „Приятел за изслушване“ също много помогна, за да изградим мост на доверие между нас и учениците.“

Спор няма – ако сме зрители на парад, аплодираме любимия си отбор в залата или нетърпеливо очакваме изпълнението на духовия оркестър, се надяваме да не изпуснем и мажоретките. Защо ли? Отговорът е ясен – защото момичетата с красиви костюми ни доставят естетическа наслада и ни зареждат с хармония и настроение. Нека си признаем и това – карат ни да мечтаем. Как тогава бихме могли да пропуснем мятаните се помпони, вдигнатите брадички, синхронните изпълнения и оригинални фигури, пресъздадени толкова атрактивно!

Петя НИКОЛОВА

Ето че дойде моментът освен мажоретни състави към училищните духови оркестри, към центровете за подкрепа за личностно развитие и читалищата България вече сериозно да развива и мажоретния спорт.

За разлика от популярния от американските филми чийрлидинг, при който се правят пирамиди, сложни акробатични изпълнения и подмятания, мажоретният спорт у нас е танцуващ, набляга се на хореографията и естетиката. По-близък е до художествената, а не до спортната гимнастика. Точно заради това получената през миналата година лиценз Българска федерация по мажоретен спорт се оглавява от бивши гимнастички по художествена гимнастика.

Президент е абсолютната европейска шампионка с ансамбъла ни от Хелзинки 1988 Юлия Мумджиева. Вицепрезидент е Ренета Камберова – световна и европейска шампионка, олимпийска бронзова медалистка от Рио де Жанейро 2016. В Управителния съвет е и Вергиния Нешева – жената, превърнала Пазарджик в българската столица на мажоретките.

Дори не сме си и помисляли да се усъмним, че ако някое златно момиче от българската школа по художествена гимнастика се заеме с ново предизвикателство, нещо ще го спре. А какво остава, ако са цял екип.

„Ние сме школа, която оставя отпечатък за цял живот“, признава и Юлия Мумджиева. И уточнява, че желанието им е да пренесат професионализма, с който са свикнали да работят в художествената гимнастика още от деца, в мажоретния спорт.

Ръководената от нея федерация вече провежда курсове за треньори и съдии, ще съдейства за основаването на клубове, ще организира държавни първенства, на които ще се получават квоти за участие в европейски и световни форуми, ще помага и подкрепя.

„Искаме да има такъв спорт и у нас. Не да остане на фестивално ниво, защото правим фестивал, който се нарича „Мажоретна Коледа“. Но искаме да имаме и спорт, да създадем в цялата страна конкурентоспособни клубове, които да се явяват на държавни първенства и след това да се състезават на международни форуми и да печелят медали“, казва за „Аз-буки“ Мумджиева.

Тъй като и Министерството на образованието и науката подава ръка и разпространява желанието на федерацията за популяризиране на мажоретния спорт сред образователните институции у нас, с Юлия Мумджиева и Вергиния Нешева разказваме в детайли как точно ще се развие този спорт у нас.

За Вергиния, която е първият български лицензиран треньор от Световната федерация по мажоретен спорт и извежда мажоретен състав „Мистерия“ към ОДК – Пазарджик, три пъти до световната титла – през 2018, 2023 и 2024 г., пътят е стръмен, но само напред.

„Имаме над 40 медала от международни състезания и стотици – от национални“, споменава сякаш между другото Нешева. Ръководеният от нея състав „Мистерия“ към Общинския детски комплекс в Пазарджик дълги години тренира и печели медали със съдействието и подкрепата на местната община. Вергиния обаче иска да върви напред, отдава всичките си сили и от миналата година е член на Управителния съвет на новоучредената федерация. В листата на мажоретния спорт у нас вече присъства клуб „Мистерия 2024“,

Всички искат да видят мажоретките

България развива спорта в училищата и се готви за домакинство на световно първенство

Снимка Архив СК „Мистерия 2024“

Отбор „Джуньорки“ на СК „Мистерия 2024“ на Световното първенство през 2025 г. в Загар, Хърватия

Снимка Архив СК „Алма Ритмик Старс“ – София

Спортен клуб „Алма Ритмик Старс“ – София, с треньор Антония Латинава

Снимка СФМС

Юлия Мумджиева, Ренета Камберова и Желка Банович (от ляво надясно) на Световното първенство по мажоретен спорт в Загар, Хърватия, през 2025 г.

който легитимно ще се бори за медали от големите форуми.

„Когато започнах, не разбирах от мажоретен спорт. Идвах от клуб по художествена гимнастика. Виждах, че се организират много международни състезания, че се създават федерации в различни страни и че на заниманието ни започва да се гледа като на спорт. Не е лесен, но е много по-достъпен от художествената гимнастика. Комбинира елементи от различни спортове и освен това композициите трябва да са тематични, да има главен герой и да се представи история“, обяснява Вергиния.

Разказва, че когато през 2024 г. Нешка Робева кани състава „Мистерия“ да участва в нейния спектакъл „Шампионите“, си мисли, че ще види мажоретките, които повечето хора си представят. Онези, които радват по време на шестия града или появяващи се на почивките по време на спортни мачове.

„И когато видя какво правят момичетата, беше изключително очарована. Дойде при мен и ми каза, че този спорт има огромно бъдеще в България. Защото няма тежестта на художествената гимнастика – не изисква тези специфични физически качества, по-лек е като тренировки, не са необходими специални настилки, високи тавани или други подобни условия. И в същото време обхваща много деца“, споделя Нешева.

Тя продължава да работи за ОДК – Пазарджик, защото, както сама твърди, заедно с Общината, с подкрепата на директора Емилия Спасова, с родители и деца в продължение на 10 години са градили имиджа на тази институция. Затова се надява местната власт да продължи да ги подкрепя, а новоучреденият спортен клуб „Мистерия 2024“ ще разчита на консултантските ѝ услуги. Като специално благодарни на Юлия Мумджиева, че винаги е застъпвала зад развитието на децата, споделя

с тях мечтата си Пазарджик да бъде не само българската столица на мажоретките, но да се превърне в световна столица на този спорт.

В момента дисциплината се упражнява на три континента. В Европа се започва с познатите маршировки по булевардите, но постепенно се променя и сега – например в Чехия и в Хърватия, мажоретният спорт се развива както художествената гимнастика – на много високо ниво. Състезанията се отразяват от националните медии и привличат много участници.

На последните първенства – европейско и световно, България се представя с няколко спортни клуба. Освен СК „Мистерия 2024“ – Пазарджик, участие взимат СК „Алма Ритмик Старс“ – София, с треньор Антония Латинава, СК „Еуфория“ от Плевен с треньор Надя Тодорова, СК „Звездите на Банкя“, водени от Цветелина Найденова, софийският клуб „БМ“ с треньор Биляна Малджиева и клубът на мажоретките от Технически университет – София, с ръководител Мая Чипева.

Гордост за страната ни е и Нели Божкова, която преминава успешно тежкия съдийски изпит към Световната федерация по мажоретен спорт (MWF) и вече официално е първият международен съдия от България.

Като президент на Българската федерация, Юлия Мумджиева признава, че вече гледат спокойно в бъдещето. Календарът за 2026 г. е пълен.

„Миналата година проведохме няколко успешни курса за треньори и съдии, на които се явиха и гимнастички, треньори по плуване, но повечето бяха учители. От цяла България. Навлязоха бързо в материята и видях, че в много градове на страната проявяват голям интерес“, казва тя.

Курсовете ориентират успешно и са важни, защото, за да направи правилната композиция със задължителните елементи, треньорът трябва да знае правилника, да е запознат с разрешените и със забранените елементи и преди всичко да познава различните стилове в мажоретния спорт. Има класически стил, който е предимно с маршируване и се практикува както с помпони, така и с батони (палките, с които момичетата играят). Има и по-танцуващ стил, при който хореографията е изключително важна.

„Добре е училищата да минат първата година през масовия спорт, за да се запознаят с правилника на Световната федерация. Ако изявят сериозни намерения, биха могли да направят клуб, с който да се явяват на държавни първенства от категория „Елит“.

На стр. 14

Знанието дава сила на гражданите

Снимка 1. ОУ „Христо Ботев“ – Търговище

Дилек Хюсеинова (V клас, 1. ОУ „Христо Ботев“, Търговище) – I място в първа група

Повече от 230 участници от цялата страна изпращат свои творби за поредното издание на Националния конкурс по гражданско образование „Хората – еднакви и различни“. Негови организатори са Националният дворец на децата и Министерството на образованието и науката.

Конкурсът традиционно е част от Националния календар на МОН за изяви по интереси. В него могат участват ученици от V до XII клас от всички училища и центрове за подкрепа за личностно развитие. Те развиват тема под формата на есе в няколко тематични направления.

Изпратените творби са оценени от жури с председател Даниела Димова – старши учител в Националния дворец на децата, и членове Юлия Близнашка – старши учител и психолог, и Цветомила Бечева – специалист-организатор в НДД.

В първа възрастова група (V – VII клас) с творбата „Обич, която дава сила“ печели Дилек Хюсеинова (V клас, 1. ОУ „Христо Ботев“, Търговище) с ръководител Галина Станчева. Второ място заемат Елеонора Делчева (VII клас, ОУ „Любен Каравелов“, Хасково) и Велизар Върбанов (VI клас, ЧОУ „Мария Монтезори“, Добрич). Трети са Божидара Димитрова (VII клас, ОУ „Васил Левски“, Враца), Снежана Йорданова (VI клас, СУ „Константин Петканов“, Бургас) и Йоана Вълчанова (VI клас, ЧОУ „Мария Монтезори“, Добрич).

Поощрения са присъдени на Тина Калапсцова (VII клас, 4. ОУ „Христо Смирненски“, Петрич), Сияна Боянова (VI клас, ОУ „Св. св. Кирил и Методий“, с. Чelopeч), Мирослав Николов (VII клас, ОУ „Св. Иван Рилски“, с. Балван, общ. Велико Търново) и Елия Адем (V клас, ОУ „Васил Априлов“, Исперих).

Във втора възрастова група (VIII – XII клас) победител с есе на тема „Животът като основна ценност“ е Златко Томов (XII клас, ПГТ „Коста Петров“, с. Борован) с учител-консултант Жасмина Евтимова.

На второ място са класирани Валентина Василева (IX клас, СУ „Иван Вазов“, Моница Тодорова (XII клас, ПГСАГ „Ангел Попов“, Велико Търново) и Стилиян Стоев (X клас, литературен клуб „Ботевци“, СУ „Христо Ботев“, Враца).

Трети се нареждат Андреа-Мария Димитрова (XII клас, ГПЧЕ „Йоан Екзарх“, Варна), Таня Колибарова (XI клас, ПГ „Христо Ботев“, Долна баня) и Мейра Хашим (X клас, ЦПЛР – ЦУТНТ, Разград).

Поощрения са присъдени на Святослав Миронов (XII клас, СУ „Еп. Константин Преславски“, Бургас), Николина Орлева (VIII клас, СУ „Христо Ботев“, Враца), Иван Димитров (X клас, Общинско ученическо обединение „Кольо Фичето“, Велико Търново) и Георги Богомилов (XI клас, НППГ „Шандор Петюфи“, Разград).

Специална награда за творбата „Аз и моят съсед – едно село, два свята“ получава Есма Халил (XII клас, СУ „Христо Ботев“, с. Чорбаджийско, общ. Кирково) с учител-консултант Орхан Ахмед.

Лауреатите на Конкурса получават своите награди, дипломи и медали в навечерието на коледните и новогодишните празници в края на 2025 г. на церемонията в Националния дворец на децата в София. **АЗБУКИ**

Празници, съхранени във времето

За поредна година са отличени призьорите в Националния конкурс „Приложното изкуство и народните обичаи от Коледа до Васильовден“

В навечерието на светлите коледни и новогодишни празници бяха обявени призьорите в поредното издание на Националния конкурс „Приложното изкуство и народните обичаи от Коледа до Васильовден“. Организатор е Националният дворец на децата. Конкурсът традиционно е част от Националния календар на МОН за изяви по интереси на децата и учениците.

В раздел „Литературно творчество“ изпратените творби са оценени от жури с председател Теодора Александрова – учител по БЕЛ в Националния дворец на децата, и членове Силва Петкова и Мартина Янева – специалист-организатори в НДД.

В категорията „Поезия“ в първа възрастова група (I – IV клас) победител със стихотворението „Коледно чудо“ е Божидара Алтиева (IV клас, ЦПЛР – ЦПТРДБ, Благоевград) с ръководител Теменужка Василева. Във втора възрастова група (V – VII клас) стихотворението „Коледа е, става чудеса“ носи първото място на Габриела Петкова (VI клас, СУ „Христо Ботев“, Ивайловград) с ръководител Златина Георгиева. В трета възрастова група (VIII – XII клас) първа със стихотворението „Там, където Коледа се помни“ е Валентина Василева (X клас, СУ „Иван Вазов“, Мездра) с ръководител Даниела Сотирова.

В категорията „Проза“ в първа група с разказа „Коледа в сърцето ми“ печели Белослава Божкова (II клас, ОУ „Виктория и Крикор Тютюнджян“, Пловдив) с ръководител Теодора Цанкова. Победител във втора група с разказа „Коледа е – стават чудеса“ е Марияна Пантелеева (VI клас, ОУ „Отец Паисий“, Силистра) с ръководител Александър Господинов. В трета група с разказа „Коледари“ победител е Елена Добрева (IX клас, ЛК „Касталия“, ЦПЛР – ОДК, Варна) с ръководител Катерина Добрева.

Творбите от приложно и изобразително изкуство са оценени от жури с председател Галия Георгиева – главен експерт в МОН, и членове д-р и.н. Дария Василева – Етнографски музей с институт при БАН, и Костадинка Кръстева – учител в НДД.

В раздел „Изобразително изкуство“ в първа възрастова група победител е Екатерина Белчева (II кл., школа „Колорит“, ОНЧ „Заря 1858“, Хасково) с ръководител Веселина Делчева. Във втора група начело е Косара Атанасова (VII кл., школа „Колорит“, Хасково) със същия ръководител. В трета група първа е Дарина Николова (XI кл., ЦПЛР – ЦИКО, София) с ръководител Елеонора Асенова.

В раздел „Етнография“ („Слово – автентични разкази за живи и днес народни обичаи от Коледа до Васильовден, предания, легенди“) в първа група победител е Елена Димитрова (IV кл., ОУ „Христо Ботев“, с. Съдиево, общ. Нова Загора) с ръководител Мария Дичева-Петкова. Във втора група колективна първа награда е присъдена на ученици от VI и VII кл. на ОУ „Николай Петрини“, Ямбол, с ръководител Милена Колева. Първенец е и Чавдар Костадинов (V кл., ОУ „Христо Смирненски“, Карнобат) с ръководител Евгения Минчева.

В „Етнография“ („Керамика“) в първа група печели Рикардо Русо (III кл., НБУ „Георги Крапчев“, Гамбетала/Чезена, Италия) с ръководител Мария Енева.

Снимка ПГТО „Добри Желязков“ – Сливен

Възпитаниците на ПГТО „Добри Желязков“ – Сливен, Николай Боев (I място), Георги Петров (II място) и Мирела Демирева (поощрение) получават своите отличия в раздел „Етнография – слово“. Те са насърчавани и вдъхновявани от техните преподаватели – учител-консултант е Юлияна Калашева-Андонова и ресурсен учител Панайот Панайотов

Снимка Райна Видева

„Сурвакар“ – I място в подраздел „Кукли“ за Мария Видева (VII кл., 40. СУ „Луи Пастьор“, София)

В трета група първа е Далия Павлова (IX кл., НУИ „Панайот Пипков“, Плевен).

В „Етнография“ („Декоративни пана и тъкани“) в първа група първенци са Ирина Чергарова (IV кл., София) и Юзкан Османов (I кл., СУ „Христо Ботев“, с. Чорбаджийско, общ. Кирково). Във втора група печели Дамла Фикрет (VI кл., школа по етнография, Младежки център – Хасково). В трета група първа е Мария Терзийска (VIII кл., ЦПЛР – ЦПТРДБ, Благоевград).

В „Етнография“ са присъдени награди в няколко подраздела.

В първа група най-добрата кукла е дело на Денислав Куртев (II кл., ОУ „Алеко Константинов“, Димитровград). Във втора група начело е Мария Видева (VII кл., 40. СУ „Луи Пастьор“, София), а в трета печели Петър Жеков (X кл., СУ „Св. св. Кирил и Методий“, Бургас).

В подраздел „Сурвачки“ най-добър в първа група е Антъли Али (II кл., ОУ „Христо Ботев“, с. Лудогорци, обл. Разград). Във втора група начело е Виктория Русенова (V кл., ОУ „Цар Симеон I“, Варна) и в трета победител е Елица Любенова (16 г., ЦРД, Брегово).

В подраздел „Обредни хлябове“ първенец при най-малките е Деяна Петкова (I кл., ОУ „Васил Левски“, Правец). Във вто-

ра група първи е Павел Димитров (13 г., ОУ „Николай Петрини“, Ямбол), а в трета група победител е Теодора Миткова (XII кл., СУХНИ „Св. Константин Преславски“, Варна).

В подраздел „Коледарски торбички“ в първа група печели Калина Вълва (III кл., ЦПЛР – ЦРД, Плевен), във втора група – Кремена Готованска (V кл., ЦПЛР – ЦИКО, София), и в трета – Салима Мохтар (XII кл., ЦПЛР – ЦИКО, София).

В подраздел „Сурвакарски ликови и маски“ в първа група победител е Цветелин Илчев (I кл., ОУ „Васил Левски“, Правец). Във втора група колективно първо място е присъдено на Стефани Стефанова и Милена Стоянова (VI кл., клуб „Приложно изкуство“, ЦПЛР – ОДК, Кюстендил).

В подраздел „Калпази, китки, геги“ във втора група победител е Михаела Иванова (VII кл., МЦ, Хасково), а в трета група начело е Мирослав Иванов (IX кл., МЦ, Хасково).

Журитата присъждат и поощрителни награди в различните раздели и възрастови групи.

Лауреатите в Конкурса са наградени в края на 2025 г. на церемония в Националния дворец на децата, където е открита и изложба с отличените творби. **АЗБУКИ**

Фондация „Шанс за живот“ гари дефибрилатор на видинско училище

Ирена ДАНАИЛОВА

Във видинското основно училище „Любен Каравелов“ бе монтиран един от първите пет подвижни дефибрилатора, дарени от благотворителната фондация „Шанс за живот“. Фондацията е учредена от семейството на внезапно починалия от сърдечен арест на футболен мач в края на

миналата година 24-годишен футболист Ангел Петров. Семейството му създаде фондацията и обяви благотворителна акция за набиране на средства за закупуване и монтиране на публични места на подвижни дефибрилатори, с които при необходимост може да се спаси човешки живот.

Според медиците този изключително важен уред може да спаси човешки живот в критични ситуации и е още една стъпка

към по-безопасна училищна среда за ученици, учители и служители.

Дарението е направено в памет на Ангел Петров и носи силно послание за съпричастност, отговорност и грижа за живота. Ръководството на видинското училище благодари на фондацията за доверието, за каузата, която обединява – да даваме шанс за живот, и за първия монтиран във Видин подвижен дефибрилатор.

Снимка: Авторът

От печки до модерна среда

Общежитието в НУ „Св. св. Кирил и Методий“ в с. Раждавица вече е с напълно обновена материална база и отоплителна инсталация

Северина ДИМИТРОВА

Кметът на община Кюстендил инж. Огнян Атанасов и кметът на с. Раждавица Стоян Раждавички официално откриха обновеното общежитие към Начално училище „Св. св. Кирил и Методий“ в с. Раждавица.

Лентата бе прерязана по повод успешното реализиране на проекта „Основен ремонт, оборудване и обзавеждане на общежитие към НУ „Св. св. Кирил и Методий“ – с. Раждавица“.

По време на церемонията инж. Огнян Атанасов подчерта значението на инвестицията както за населеното място, така и за образователната инфраструктура на общината. Той отбеляза, че това е единственото училище на територията на община Кюстендил, разположено в село и разполагащо с общежитие, и припомни трудните условия, при които децата са живели преди години.

„Преди осем години децата от общежитието се отопляваха с печки. Още тогава настоявах да бъде изградена отоплителна инсталация, защото е недопустимо в XXI век деца да нощуват при такива условия. Днес, благо-

Снимка: Авторът

дарение на Националния план за възстановяване и устойчивост, общежитието вече е енергийно ефективно, модерно и напълно обновено. Сградата е практически като нова и осигурява нормални условия за живот и обучение“, заяви кметът.

Инж. Атанасов изрази благодарност към ръководството на училището и педагогическия екип за проявеното търпение и доброто сътрудничество по време на реализацията на проекта, като подчерта, че процесът не е бил лесен, но резултатът е видим и значим.

В изказването си той отправи пожелание училището и общежитието да се изпълват с все повече деца, и пое ангажимент Общината да търси допълнител-

ни възможности за финансиране на бъдещ ремонт на училищната сграда. Кметът информира още, че е изградена нова детска площадка, която допълнително ще мотивира учениците, като подчерта, че най-важното е децата да бъдат здрави и успешни.

Проектът „Основен ремонт, оборудване и обзавеждане на общежитие към НУ „Св. св. Кирил и Методий“ – с. Раждавица, община Кюстендил“ се реализира по Договор № BG-RRP-1.011-0022-C01 и е финансиран от Националния план за възстановяване и устойчивост, Стълб „Иновативна България“, Компонент 1 „Образование и умения“, Инвестиция 2 „Модернизация на образователна инфраструктура“.

Организирант безплатни пробни уроци по роботика за деца във Варна

Снимка: „Робопартанс“

Розалина ДИМИТРОВА

Все повече родители се интересуват от обучението по роботика за деца, но често се колебаят как да започнат занаята и дали те са едновременно забавни и полезни. В отговор на този интерес Училището по роботика „Робопартанс“ във Варна организира безплатни пробни уроци, които дават възможност на кандидатите да се запознаят с програмирането чрез забавни практически занимания.

Първите срещи ще се проведат на 24 и 25 януари, а следващите – на 31 януари и 1 февруари, на два адреса във Варна – бул. „Христо Ботев“ № 3 и бул. „Янош Хунияди“ № 59. Занятията са предназначени за деца от различни възрастови групи. Записването е на телефон, чрез лично съобщение във фейсбук страницата на „Робопартанс“ или на интернет страницата на училището.

То е основано преди 15 години с цел стимулиране на интереса на децата към математиката, физиката, информатиката, информационните и комуникационните технологии. Учебната програма обхваща малчугани от 5-годишна възраст до тийнейджъри в гимназиален етап,

като е съобразена с възрастовите особености на обучаемите.

В началните курсове децата работят с комплекти LEGO Mindstorms и образователни роботи като Qobo, които по достъпен и забавен начин развиват алгоритмичното, логическото и пространственото мислене. В по-напредналите нива обучението включва разнообразни технологии и платформи, а задачите са изградени около тематични истории и практически предизвикателства, които насърчават ученето чрез преживяване.

Обучението е структурирано в семестри от по 14 занятия, като знанията и уменията се надграждат последователно. Програмата обединява програмиране, конструиране, механика, електроника и моделиране, като е насочена към изграждане на стабилна техническа култура и подготовка на учениците за бъдещо образование и професионално развитие в сферата на технологиите.

„Робопартанс“ реализира академии в цялата страна и развива международна образователна платформа за обучение по технически науки с участници от над 60 държави.

ДГ „Мечта“ в Белене върви по пътеката на добротата

Ралица ГОСПОДИНОВА

Дейности по новоспечеления проект „Пътечка към добротата – „Агресия! Не, благодаря!“ по Националната програма „Без агресия за сигурна образователна среда“ изпълнява Детска градина „Мечта“ в Белене.

„Проектът цели изграждане на позитивна образователна среда, въвеждане на добри практики за емоционална подкрепа и развиване на социални умения с активното участие на родителите. Убедени сме, че с общи усилия ще изградим среда, в която всяко дете ще се чувства защитено, уважавано и мотивирано да се развива“, съобщи директорът на детската градина Стела Мънева.

Педагогическият и непедагогическият персонал на ДГ „Мечта“ вече са преминали през обучение на тема „Прояви на агресия в детската градина. Модели за преодоля-

ването им“ с гост-лектор психологът Даниела Цонева от Центъра за обществена подкрепа в града. Създадено е нагледно табло „Пътечка към добротата“. Предстои изготвянето на „Златни правила“ в групите, емоционални игри с мама и татко, послания чрез рисунки и минутки на доброто във всяка група.

„С предвидени финансови средства по националната програма ще закупим различни игрово-дидактични материали и нагледни средства, с което ще се обогати още повече материалната база в градината. Вече имаме налични дървени къщи за създаване на тих кът за релаксация и отдих, които станаха любими на децата“, поясни Мънева.

Разработването на мерки за привличане на родителя като основен партньор и формулата „дете + учител + родител“ е ключът към постигането на всичко, убедени са от ДГ „Мечта“ в Белене.

Снимка ДГ „Мечта“ – Белене

В Студио „Аз-буки“ разговаряме с Маглен Алгафари – психотерапевт, писател и преводач. Човек, който изследва дълбините на душата и умело превежда вътрешния свят на човека. Член на Българската асоциация по психотерапия, председател на борда на Българския институт по неорайх-анска аналитична психотерапия, както и на Европейската асоциация по психотелесна терапия. Освен че е един от най-известните и уважавани психолози в България, Маглен Алгафари често оглавява и литературните класации, тъй като е автор на множество книги и стихосбирки.

С нея говорим за най-честите грешки, които родителите допускат в комуникацията си с децата, за социалните мрежи, агресията в училище и кризата на идентичността.

Маглен Алгафари, психотерапевт:

Важно е детето да бъде чуто, но без да му е дадена пълната власт

Учителите и училището не са единствените възпитатели на подрастващите

Разговора води
Венцислав ГЕНКОВ

– Г-жо Алгафари, да започнем с това кои са най-често срещаните грешки, които правят родителите, когато децата им тръгнат на училище?

– По-големите грешки са, преди децата да тръгнат на училище. Защото преди това полагаме основите на това, което ще бъде в бъдеще човек. А характерът му се формира в деветте месеца по време на вътреутробното развитие и прословутите първи седем години, когато типове еволотивни травми формират различни типове характери. И това е почвата, върху която след време никне всичко, дори симптомите ни, дори болестите ни.

Иначе най-голямата грешка, която един родител може да направи, е да не се подлага под съмнение, да реши, че е безусловно прав, и да не се опитва да си задава въпроси. А може в задаването на тези въпроси да открие, че е прав. Но е възможно и да разбере много неща, които не е знаел, че не знае.

Всъщност големият проблем е, когато не знаем, че не знаем. Тоест не от злонамереност, а от родителска некомпетентност се допускат грешките. Разбира се, има много конкретни типове грешки за всяка от еволотивните фази, които родителите допускат. Но ако трябва някак да се обобщят – това е, че не се подлагаме под съмнение, не си задаваме въпроси или пък не правим разлика между любов и одобрение.

Много често се подменя любовта с одобрението и тогава обичането става условно. Обичат ме заради, а не обичат ме въпреки. Или пък неправенето на разлика между любов и уважение. Защото доста родители, всички да кажем, обичат децата си, но не всички умеят да уважават детето си.

Понякога може да бъде грешен и опитът на някои родители да компенсират крайности от собственото си детство. Така се стига до другата крайност, което също не е здравословно. Нито една от крайностите не е здравословна.

– Тоест от метода „Макаренко“ към либералното, така ли?

– И това, да. Защото мачкането, разбира се, че в никакъв случай не е нещо, което е поощрително. Или пък раздаването на наказания и критики и липсата на поощрения. Макар че при Макаренко има неща, които не бива да

отричаме – например трудът, възпитателният инструмент. На всяка възраст някакво трудно трябва да има, за да може да расте това дете с имунитет за справяне с живота.

Но се отива и в другата крайност, в която детето е „царчето“ и е твърде овластено, а родителят защитава винаги детето и скача срещу учителите. Разбира се, понякога може да е основателно.

Нормално е да служим на детето си през първата му годинка, след което вече трябва да започнем да слагаме граници. Защото без тях тази крайност също прави тревожни децата – когато нямаш собствен житейски опит и се налага да взимаш сам решенията, че дори да ги налагаш върху родителите си, това прави детето тревожно.

– Как родителите могат да направят този баланс между двете крайности?

– Еквилибристика е, висш пилотаж понякога. Да умеят да сложат граница, когато нещата са категорично ясни, че не са коректни и не са здравословни. И в същото време да чуват детето, което има своя позиция. То има позиция още от утробата. То знае, когато майка му яде нещо, дали му харесва, или не му харесва, поглъща от амниотичната течност или спира да поглъща, реагира на различна музика.

Всъщност реагираме на външните стимули още от самото зачеване и е важно детето да бъде чуто, но без да му е дадена пълната власт.

„мека глината“. Тогава трябва да започнем да се опитваме да даваме този тип знания, които категорично са нужни за живота – защото много други изучавани в училище неща се забравят. Но е важно и остава за цял живот, ако примерно сте се научили как се води спор, как се иска извинение, когато си сгрешил и признаваш грешка, как да се държиш така, че да бъдеш интересен и да те забележат... И е по-добре всичките тези умения да достигнат до децата в по-ранна възраст, особено ако са били дефицитни в семейството. Много по-трудно е това да се случи на двадесет, тридесет, четиридесет години, когато вече са циментирани и характеровата структура, и ценностите на личността.

– А каква е препоръката към учителите, ако този момент е изпуснат? Тъй като говорим, че днес по-скоро се набляга либералното, а доста често в обществото се говори за ролята на учителите вече повече като възпитатели. Каква е препоръката Ви към тях?

– Те със сигурност са и това, защото са ходещ пример като човеци – примери за живот, а не само за компетентното знание, което преподават и трябва да предадат на достъпен за децата език.

Съгласна съм, че те са и възпитатели, но не са единствените възпитатели. Все пак има семейство. Не отричам отговорността на учи-

в нещо, то вече е отровно. И лекарството в големи дози е отровно, докато в малки е полезно. Със сигурност този състезателен дух на времената, в които живеем, отива до разни крайности – няма падане по гръб, няма умения за отстъпване, няма умения за адаптивност. Разбира се, че не при всички, а при някои деца.

Все пак знаем, че най-адаптивните са тези, които оцеляват, не най-силните. И понякога това претоварва детската психика. Нервната система при тях не е достатъчно развита и подобна силно конкурентна среда може да бъде повод за много високи нива на стрес, които да доведат до нарушаване на съня, на храненето, до неуправляеми реакции, хиперактивност, дефицит на внимание дори. Макар че това са все пак диагнози, които имат много фактори като обосновка отдолу. Но едно от нещата би могло да бъде това постоянно състезаване.

Но понякога надпреварата е между родителите, а не между самите деца. Родителят се опитва да компенсира свои дефицити през това детето му да постигне нещо, което той самият съжалява, че не се е случило в неговия живот. И тогава се оказва, че родителите си мерят постиженията.

– Дали е възможно образователната система по някакъв начин да подкрепи младежите в търсенето на смисъл и себеутвърждаване? Има ли такъв шанс, или по-скоро задачата е на семейството?

– Със сигурност и в образователната система е възможно да се случи това. Доколкото знам, в часовете на класа се обсъждат подобни теми. Например нашият институт преди години имаше договор с Министерството на образованието и науката относно инициативата „Участвам и променям“. Тогава обикаляхме по много училища из страната и аз досега правя това непрекъснато. Но сега става дума по-скоро за инициатива на отделни училища.

Но подобен род срещи дават доста добри резултати, защото позволяват на децата достъп до други гледни точки, до интерактивна форма на упражняване на модели на поведение, които например в семейството може би не са били показани, а в характера им липсват. Все неща, които могат да увеличат тяхната поведенческа гъвкавост, която прави и коефициента на полезно действие в живота на такъв човек много по-голям. А това е най-висшата форма на интелигентност – да сме адаптивни.

Да сме оправни, значи да сме всякакви – да можем да наложим мнение по някаква позиция, да водим спор, да можем да отстъпим и да направим компромис в друга ситуация. Тоест колкото повече може един човек да разбира, че всеки поведенчески модел може да бъде печеливш според контекста, толкова повече той е здрав. Защото непроявеното по здрав начин у нас се проявява по болен начин във версийата симптоми.

– Много често в медиите се говори за агресията в училище. Кои са най-честите психологически причини зад подобно поведение на младите?

– Oxford University Press обяви за дума на

Най-голямата грешка, която един родител може да направи, е да не се подлага под съмнение, да реши, че е безусловно прав, и да не се опитва да си задава въпроси. А може в задаването на тези въпроси да открие, че е прав. Но е възможно и да разбере много неща, които преди това не се е досещал, че не знае.

Защото липсата на йерархия в семейството не е добра услуга и за самото дете, и за самите родители.

– Учат ли се децата на емоционална интелигентност в училище и това трябва ли да залегне в програмата, в подхода на учителя?

– Децата се учат на емоционална интелигентност в първите седем години, най-много. Има много неща, които очакваме, че трябва да направи училището, но всъщност трябва да бъдат свършени от родителите, преди детето да е станало ученик. Още в детските градини, не в ясли.

Говорила съм много за идеята за предмета себепознание, защото в тази възраст все още е

телите като възпитатели, защото да си педагог, е различно от това да си просто специалист. Защото можеш да преподаваш химия, биология, география и да си много грамотен в тази област, обаче да не си добър педагог. Да нямаш подход към децата или ти самият да имаш много недоразрешени лични лимити и характерови динамики, които всъщност не те правят добър за ролята на учител.

– Каква е ролята обаче на конкуренцията в училищна възраст? Защото това като че ли е доста често срещан проблем сред младите хора. Конкуренцията като мотивация или източник на голям психологически натиск?

– Тя е и двете. Тогава, когато има свръхдоза

Видео с целия разговор може да намерите в „Ютуб“ канала на Студио „Аз-буки“.

Снимка Крум Стоев

Маглен Алгафари е завършила Софийския университет „Св. Климент Охридски“ със специалност „Психология“ като първенец на випуска с наградата на проф. Генчо Пирвов. Паралелно с това следва и „Режисура за драматичен и куклен театър“ в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“.

Член е на Българската асоциация по психотерапия, на Европейската асоциация по психотелесна терапия, почетен член на Американската асоциация по психотелесна терапия, директор на Института за психотелесна терапия и главен редактор на световното списание по психотелесна терапия IBPJ, издавано от Европейската и Американската асоциация по психотелесна терапия в периода от 2018 г. до 2022 г.

Маглен Алгафари е автор на много книги. Сред тях са „Мира нямам“, „Вяра имам“, „Всички можем да летим“, „Приказки за пораснали деца“, „Глад за истински неща“, „Как да се разболяваме качествено“, „От какво ще кажат другите до какво избирам аз“, „...И заживели щастливо“ и други.

годината „реч байт“ – термин за манипулативни тактики, използвани за увеличаване на ангажираността онлайн чрез подтикването към ярост и агресия.

Не ми е много приятно да чуя, че това е изразът на годината, но тук има толкова много причини – високите нива на стрес, бомбардирането с информация, сбърканата цивилизационна ценностна система, която категорично поощрява пробивността, инициативността, борбеността като много позитивни качества.

Не казвам, че са негативни, обаче липсва разбирането, че да можеш да чуеш другия, да замълчиш за малко или да се съобразиш, също е ценност. И когато има баланс между тези две неща, всъщност има здраве.

За агресията има и много други фактори, като примера и подражанието. Дори ако искате и това обезтелесяване, и тази изолация с акценти на все повече индивидуализъм, ерата на сингълите и още много неща могат да бъдат изброени тук, които да увеличават агресивността в поведението.

– Кои са практиките и подходите, които са най-ефективни за учителите, когато се сблъскат обаче с агресията в класната стая?

– Със сигурност да не са първо те пример за такава. Защото при човека има видове агресия. Докато в животинския свят има една-единствена версия – нарича се първична агресивност и там реакцията е съразмерна на стимула и се проявява веднага, тук и сега. Сега съм викнала на кучето, сега ми лае. Сега съм горитнала, сега ме хапе. Колкото по-агресивен е стимулът, толкова по-агресивна е реакцията.

Тази реакция обаче не е злонамерена. Когато едно животно атакува, то атакува, за да оцелее, за да не го изядат или за да се нахрани то самото. Тоест няма никакъв друг смисъл. Там агресивният акт е средство за постигане на единствената цел – оцеляване.

Когато обаче тази моментна реакция бъде блокирана от една ценностна система, която казва: „Не, не, не, сакън за нищо на света. Ти така си невъзпитан, това е некултурно, ти си лош, ти нараняваш“. Тук отварям голяма скоба. Натрупването, задържането, гълтането, стискането – вижте какво синонимно гнездо имаме в езика. Той, българинът, може да иде по издръжливост на световно първенство според мен, но това е друга тема. Но тогава

неминуемо, понеже нищо не се губи, а само се видоизменя в тази Вселена, в която живеем, това задържане се превръща и избива в две болни форми, които се наричат вторична и третична агресивност, или садизъм и мазохизъм. Като при вторичната имаме задържане на реакцията, отлагане, понасяне, търпене. Ясно е, че в даден момент идва стимулът, който е преливащата капка в чашата, и затова се нарича садизъм, защото вече реакцията е несъразмерна и вече има злонамереност.

Единствената злонамерена форма на агресия е човешката. Тоест целим да нараним, да жегнем, да жилинем, да боднем, да си върнем, да отмъстим, да накажем. И преживяваме това като удоволствие, защото ни олеква, защото има много натрупано у нас. А тук вече обобщаваме, ругаем, обиждаме, удряме – всичките крайни форми.

Фазата преди изригването е автоагресията, тоест тази, която наричаме третична агресивност, мазохистична или депресивност. Тя се насочва към самия човек. Това вече са всички телесни реакции, защото зад огромна част от всичките ни телесни симптоми стои тази задържана агресивност. Тя пак е към външния свят, само че подмолна.

– Наскоро имаше национална кръгла маса, посветена на достъпа на подрастващите до социалните мрежи. Там министърът на образованието и науката Красимир Вълчев цитира данни на Световната здравна организация, че след 2010 година се наблюдава рязко увеличение на психичните проблеми сред подрастващите в Европа, като пандемията е ускорила тази негативна тенденция. Редица учени още твърдят, че тийнейджърите са предразположени да прекарват повече време в социалните мрежи, и по този начин търсят социална свързаност с връстниците. Какви механизми в развитието на младите хора ги правят по-уязвими към прекомерна употреба на социални мрежи и как това влияе на психичното им здраве?

– От същата кръгла маса друга статистика си записах с огромни букви – 95% от децата между 11- и 19-годишна възраст са в мрежите и около една трета от тях – почти непрекъснато. Със сигурност няма как да идем в XV век, това е важно да си го кажем. Но когато още нямаш собствен житейски опит, когато

ценностната ти система още не е стабилна, а нервната ти система не е напълно развита, тогава си много лесно повлияем.

В социалните мрежи ефектът на заразата е изключително голям. Да не говорим, че в тях има и много ботове. Има много подтикване към такава агресия, но и много анонимност. Много е лесно там да си сложиш друго име и да си изсипаш поведиците за собствено нещастие, защото там е някакво относително защитено пространство, в което няма никой да ти отговори очи в очи.

И тук е изключително важно да се сложи ограничение. Не можем да очакваме детето ни да не знае какво е социална мрежа, защото няма как да се впише в света от връстници. Но може да се сложи граница – да се каже, ето в този един час правиш там, каквото правиш. Разбира се, важно е да се знае и къде това дете се е регистрирало, в точно какъв тип виртуален свят. Защото тази метавселена има и много сериозни опасности, които да повлияят на едно недооформено още съзнание и светоглед.

Темата за децата и социалните мрежи има още сериозни измерения – тук вече говорим за високите нива на допамин, за свръхвъзбудимостта, за когнитивното нетърпение, дето от скролвания не можеш да прочетеш текст, за много нови диагнози. Нервните процеси са повлияни много и балансът се губи.

И макар че много диагнози са многофакторни, като причина за заболяването социалните мрежи биха могли да бъдат сложени в тази смес от фактори и за алекситимията – тоест неспособността да се свържем с тялото, да си усетим емоцията, да я назовем, да ѝ дадем име, след това да можем да я изразим или да я удържим. Променя се и способността за емпатия, защото огледалните неврони няма как да функционират, когато срещу мен има екран, а няма жив човек. Тук са и хиперактивността, и дефицитът на вниманието, и разстройствата на съня. Дори наднорменото тегло и многото ендокринни смущения, докато стигнем до хиперкомори диагнозата в Япония за деца, които умират в буквалния смисъл пред екрана. Спираат да се хранят, не ходят дори до тоалетна.

– Не забрана, а ограничаване. Това ли е начинът, по който можем да се справим с ефекта на социалните мрежи?

– Да, по някакъв начин диалог и все пак

някаква форма на контрол. Не с камшика естествено, защото, ако говорим поне за тийнейджъри, там с насилие не се случват нещата. Важно е да има категорична позиция родителят, да е твърд за някои граници, но да се подхожда с уважение. Защото мисля, че последиците ще бъдат да берем, за съжаление, гнили плодове след време.

– Има ли клинични признаци, които родителите и учителите могат да разпознаят, когато социалните мрежи вече имат негативно влияние?

– То си е форма на зависимост и си има абстинентен синдром. И когато вземете телефона на такова дете, то реагира точно като зависим, на който му е отнет алкохолът или дрогата. Така че да – може да се увеличи храненето, може да се разстрои сънят, особено ако се стои до късно вечер с този екран. Защото допаминът, който се синтезира, не позволява да се отпуснем и да заспим. То се отнася и за възрастните, не само за децата.

Зависимото дете може да не успява да концентрира вниманието си. А особено липсата на физическа активност може да има изключително негативни последици. Не става дума не само да не спортува, а изобщо да се движи, да докосва. Те дори стоят един до друг и говорят през телефона.

Намаляването на докосването е един от факторите за повишаване на нивата на тревожност и депресивност.

– Могат ли изкуството и спортът по някакъв начин да бъдат използвани като терапевтичен и като образователен метод?

– Може, разбира се, защото имаме друг стимул, нещо друго, което е интересно. Да не говорим, че има база за развитие на креативност, между другото един от показателите, който най-много спада.

Все повече се омързеливяваме. Не е необходимо нещо да мислиш, да извървиш пътя от А до Я, ами директно изкуственият интелект ти дава отговора. Да, но тогава какво се случва с невропластичността в мозъка, образуването на нови невронни връзки?

Ние имаме нужда да разсъждаваме, да творим и да търсим. Иначе в един момент ще се окаже, че човекът ще бъде оглуляло нефелно същество с технологична патерица.

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за
образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ
1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
<https://www.azbuki.bg>

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

Национален седмичник
за образование и наука

АЗ-БУКИ

ISSN 0861-3990

РЕДАКТОРИ:

д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg
д-р Дилиана Кочева
d.kocheva@azbuki.bg
Степа Маринова
s.marinova@azbuki.bg
Боряна Трайчева
b.traycheva@azbuki.bg
Павла Котова
p.kotova@azbuki.bg
Дарена Михайлова
d.mihailova@azbuki.bg

ГРАФИЧЕН ДИЗАЙН:

Иво Христов

i.hristov@azbuki.bg

Петър Владов

p.vladov@azbuki.bg

СТИЛИСТ-КОРЕКТОР:

Анелия Врачева

a.vracheva@azbuki.bg

ФОТОРЕПОРТЕР:

Олег Попов

РЕКЛАМА И**РАЗПРОСТРАНЕНИЕ:**

izdatelstvo.mon@azbuki.bg

КОРЕСПОНДЕНТИ В СТРАНАТА:**Белене** – Ралица Господинова
088 7418349**Варна** – Розалина Димитрова
088 339920**Велико Търново** – Здравка Маслянкова
088 6653255**Видин** – Борислава Борисова
vidinster@gmail.com**Ловеч** – Жанина Илиева
087 7209597**Пловдив** – Деляна Лукова
088 7271712**Смолян** – Ангел Добриков
088 9703271**Кюстендил** – Северина Димитрова
089 5789515**Шумен** – Светлана Крумова
srkrumova@gmail.com**ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:**

Дилиана Кочева

Предпечатна подготовка:

НИОН „Аз-буки“

Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД
ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А**Неподписаните снимки в броя са от архива**
на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат
Авторските права на публикуваните
текстове и илюстрации са
собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава
научните списания:

„Български език и литература“

„Чуждоезиково обучение“

„Математика и информатика“

„Педагогика“

„Професионално образование“

„Философия“

„Стратегии на образователната

и научната политика“

„История“

„Обучение по природни науки

и върхови технологии“

Всички искат да видят мажоретките

От стр. 9

Те ще им дадат право да участват на европейски и световни първенства по мажоретен спорт“, обяснява Мумджиева.

Казва, че всяко училище или читалище, което прояви интерес, може да се свърже с тях и да разчита на съдействието им. Специално в София вече имат среща с директорите на образователни институции и читалища, организирана от кмета на район „Възраждане“. През февруари са насрочени курсове за треньори и съдии, а от предстоящата академична година започва и бакалавърска специалност „Мажоретен спорт“ към катедра „Гимнастика“ в Националната спортна академия. Висшето училище напълно подкрепя идеите на Федерацията за развитие на мажоретния спорт у нас и оказва пълно съдействие.

Нещо, което изключително радва Мумджиева, е фактът, че президентът на Световната федерация Желка Банович им се доверява напълно.

„Започваме с големите форуми още през октомври тази година, когато в Бургас ще се проведе Световната купа по мажоретен спорт. Затова искаме да популяризираме спорта по-интензивно, за да могат да се включат училища не само от Бургас, но и от цялата страна, и момичетата да играят на това състезание“, споделя Юлия за целите на федерацията.

За нея най-голямото предимство на този спорт всъщност са ползите за самите деца. Не само че ще се откъснат от дигиталните устройства, но ще изградят стремеж към съвършенство, естетика, колективност, ще имат

по-социален живот, ще се научат да бъдат по-отговорни и да представят училището си, града и България. „Дори естетически вкус ще възпитат – как да се обличат, как да изглеждат“, допълва Мумджиева.

Освен Световната купа в Бургас тази година през 2027-а, благодарение на доверието на Международната федерация, в България ще се проведе европейско първенство, а през 2028 г. ще бъдем домакини и на световното по мажоретен спорт. Какъв по-голям стимул за всички бъдещи клубове, треньори и момичета...!

Можем да им вярваме и да разчитаме на тях. Вече в много градове от страната има мажоретни спортни

клубове. За Юлия и Вергиния, за вицепрезидента Ренета Камберова, която неуморно работи за разпространението на мажоретния спорт, конкуренцията е важна. Състезатели се изграждат в надпревари. Очакваме с нетърпение и първото държавно първенство, което ще се проведе в Пазарджик през април. На него ще се определят и квотите за европейското първенство в Хърватия през юни.

За първи път Федерацията организира и мажоретно дефиле „Вяра, Надежда, Любов“, което ще се проведе през септември в чест на Деня на София. В него ще вземат участие и духовите оркестри. Юлия Мумджиева се надява, че фестивалът „Мажоретна

Коледа“ ще влезе в Календара на МОН, а образователните институции в България ще посрещнат с радост възможността да включат още един атрактивен и полезен спорт в дейността си.

„Можем да започнем от детската градина. Освен че няма възрастови ограничения, мажоретният спорт предлага опциите да се участва индивидуално, в дуо или по тройки, както и във формации от 7, но и по-големи – между 8 и 25 момичета. Представете си само – 25 момичета красиво облечени, артистични, които представят впечатляваща хореография! Кой не би искал да ги аплодира!“, възкликва Юлия.

Снимка БФМС

Изпълнение на мажоретки по време на фестивала „Мажоретна Коледа“

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

Прекратяването на трудовото правоотношение поради болест е една от специално уредените хипотези в Кодекса на труда, при които законът осигурява допълнителна закрила за работника или служителя. Поради здравословното състояние, което обективно възпрепятства изпълнението на трудовите задължения, законодателят е предвидил право на парично обезщетение, изплащано от работодателя при наличие на определени условия. Това обезщетение има за цел да компенсира загубата на доход при прекратяване на трудовия договор и да осигури временна финансова стабилност на работника или служителя.

Прекратяване на работа поради болест: кога и как се изплаща обезщетение

В практиката често възникват въпроси относно необходимия трудов стаж, възможността обезщетението да се получава заедно с други обезщетения, както и значението на предходни изплащания на същото основание. Поради това е важно ясно да се познават законите предпоставки, моментът на преценка на стажа и правилата, при които работодателят е или не е длъжен да изплати дължимото обезщетение.

Обезщетението при прекратяване на трудовото правоотношение поради болест се дължи от работодателя при наличие на следните законови предпоставки:

1. когато трудовото правоотношение е прекратено поради болест на работника или служителя;
2. при условие че той има най-малко 5 години трудов стаж и през последните 5 години трудов стаж не е получил обезщетение на същото основание.

Законът не поставя други изисквания или ограничения за възникване на правото на обезщетение. Ето защо обезщетението може да се изплаща едновременно и с други обезщетения, предвидени в закона при прекратяване на трудовото правоотношение.

Изискването работникът или служителят да има най-малко 5 години трудов стаж, е изискване работникът или служителят да има признат трудов стаж не по-малко от 5 години. Законът не поставя условието този трудов стаж да е придобит при работодателя, при когото настъпва прекратяването на трудовото правоотношение поради болест. Трудовият стаж може да е придобит при един и същ работодател или при различ-

ни работодатели, по едно или няколко трудови правоотношения. Наличието на 5 години придобит трудов стаж се преценява към датата на прекратяване на трудовото правоотношение.

Изискването работникът или служителят през последните 5 години трудов стаж да не е получил обезщетение на същото основание, се прилага независимо от това дали обезщетение на същото основание е изплатено от работодателя, при когото настъпва прекратяването на трудовото правоотношение поради болест сега, или от друг работодател, изплатил обезщетението при предходно прекратяване на трудовото правоотношение.

От значение за изплащане на обезщетението е моментът, в който работникът или служителят е получил обезщетение на същото правно основание.

Следователно, ако работодателят, при който се прекратява трудовият договор, веднъж вече е изплащал обезщетение на работника или служителя на същото основание, той няма да е длъжен да го изплати отново, ако е изплатил обезщетение на работника или служителя на същото основание през (в рамките на) последните 5 години от трудовия му стаж.

Обаче работодателят ще бъде длъжен да изплати обезщетението, ако предишното изплащане на обезщетение на работника или служителя е било в момент, предхождащ последните 5 години от трудовия му стаж.

*Справка
чл. 222, ал. 2 от Кодекса на труда;
чл. 325, ал. 1, т. 9 или чл. 327, ал. 1, т. 1
от Кодекса на труда.*

УРЕД ЗА ЗАТОПЛЯНЕ СВРЪХЕСТЕСТВЕНИ ОБРАЗИ В ЛИТ. ПРОИЗВЕДЕНИЯ	НЕМСКА ГРАДИНСКА ТЕХНИКА	ФУНДАМЕНТ, БАЗА	ЧИСЛОТО 3,14..	МЕТАЛЕН ПРЪТ	БОЛЕЗНЕНО ИЗТРЪПВАНЕ НА ЗЪБИТЕ	СТИЛ В МУЗИКАТА	ЗАПАВАНЕ НА ВЪПРОСИ	ПОВЕСТ ОТ ЕЛИН ПЕЛИН	ЕЗЕРО В ЕТИОПИЯ
ПЕРИОД ОТ ВРЕМЕ			ГЕРОЙ НА ИВАН ВАЗОВ ОТ „ГРАМАДА“		ДУХОВ МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ	ГЛАВНАТА ЧАСТ ОТ ЛИСТА НА РАСТЕНИЕ			
РЕКА ВЪВ ФРАНЦИЯ		КЪСЕН СРЕДНОЩЕН ЧАС		ЕЛАСТИЧНА КАУЧУКОВА МАТЕРИЯ		ЛИБРЕТИСТ НА ПУЧИНИ	ГОЛЯМ ТРОПИЧЕСКИ ГУЩЕР		
	ГРЪЦКИ РЕСТОРАНТ	ДРЕВНО ПЛЕМЕ НА БАЛКАНИТЕ		ГЕРОИНЯ НА Х. СЕНКЕВИЧ			ГЕРОЙ НА Б. БОЛГАР ОТ „СИН СРЕЩУ БАЩА“		
ИМОТ ОКОЛО КЪЩА	ОСКЪРБЛЕНИЕ				ГЕРОИНЯ НА И. ШРАУС ОТ „ПРИЛЕПЪТ“		ГРАД В ЮЖНА ФРАНЦИЯ		
		ДЕПАРТАМЕНТ ВЪВ ФРАНЦИЯ		СПЪТНИК НА ЮПИТЕР			ФРЕНСКИ МАТЕМАТИК (1713-1765)		
КАТОЛИЧЕСКИ СВЕЩЕНИК		ФРЕНСКИ ХИМИК (1777-1857)	МИТИЧНА ГРЪЦКА АМАЗОНКА	МАРКА СКИ	ШИМИТСКО ПОЛИТИЧЕСКО ДВИЖЕНИЕ В ЛИВАН			БЪЛГАРСКА РОК ГРУПА	ВИД ПЪТНА НАСТИЛКА
ЛЕПЕНКА С НАДПИС			ГРАД В ИТАЛИЯ		ГРАД В ПОЛША		ГРАД В ЮЖНА НОРВЕГИЯ		
			ПРЕЗИДЕНТ НА ЮГОСЛАВИЯ (1892-1980)		АВСТРАЛИЙСКА РОК-ГРУПА		СТОЛИЦАТА НА ЕКВАДОР		
ВЕЛИЧИНА, СЛУЖЕЩА ЗА МЯРКА			ТЪНКА КОЖИЦА	ЖИЛЕЩО ЦИПОКРИЛО НАСЕКОМО	ТЕЛЕФОНЕН ПОВИК	ВЪЗПАЛЕНИЕ НА ОЧНАТА ДЪГОВИЦА		ТЕЖКА ПЪТНОСТРОИТЕЛНА МАШИНА	
ИГЛОЛИСТНО ДЪРВО		ГЕРОИНЯ НА ИВ. ОСТРИКОВ		ВИД ПСЕВДОНИМ		ЩЪРКЕЛОВА ПТИЦА	СТОЛИЦАТА НА КАНАДА		
		ЧАСТ ОТ ЗАЕМ, ОПРЕД. ЗА ПОГАСЯВАНЕ	ГЕРОИНЯ ОТ „В ПОЛИТЕ НА ВИТОША“	ИЗРАСТЪК НА ЖИТНО РАСТЕНИЕ	ЯПОНСКИ КОПРИНЕН ПОЯС	ЕСКИМОСКА КОЛИБА ОТ ЛЕД	ЕЛИПСОВИДНО ОЧЕРТАНИЕ		
ГОЛЯМ МОРСКИ РАК	БЪЛГ. АКТЬОР „ОРКЕСТЪР“ БЕЗ ИМЕ	СТОЛИЦАТА НА ЛИБИЯ			ЕДИН ОТ КОНТИНЕНТИТЕ	СКАЛА ОТ ОВАЛНИ ОБРАЗУВАНИЯ	ЖЕНСКИ ПЕВЧЕСКИ ГЛАС		
			ПОСОКА, НАПРАВЛЕНИЕ		РОБСТВО		ДРЕВНО-ГРЪЦКИ ПОЕТ		
НАРОДИ В АЗИЯ И СЕВ. АФРИКА			НЕМСКО СПИСАНИЕ	ПРИТОК НА ДУНАВ	СУШИНА, НАВЕС	ЧАСТ ОТ ЧАСОВНИКОВ МЕХАНИЗЪМ		МЪЖ, ЧИЯТО СЪПРУГА Е ПОЧИНАЛА	МАЛЪК ПЛАНИНСКИ ОХЛЮВ
СЪЕДИНЕНИЯ С АМИНОГРУПА				ПОДКРЕПА	СЪДЪРЖАНИЕ НА ВОДНИ ПАРИ ВЪВ ВЪЗДУХА				
			ПОЛУСЪКЪП-ЦЕНЕН КАМЪК			ПРИМАМКА, КЛОПКА			
			ГОЛЯМ ПЕРИОД ОТ ВРЕМЕ			ЧАСТ ОТ КАРУЦА	РЕКА В ИНДИЯ		
ГРАД В ГЕРМАНИЯ	ВИД ГОЛЯМА ЛОДКА			ТЕЧНОСТ, ИЗДЪБЕНА ОТ ДОБИТЪК			ВИД УГОВОРКА, БАС	ШАХМАТЕН ТЕРМИН	
	ФРЕНСКИ ПИСАТЕЛ „КЛИМАТИ“			ДАТСКИ ПИСАТЕЛ (1857-1912)		ЕЧЕНЕ, ЕХТЕНЕ			
		ЧИСЛО С ЧИСЛИТЕЛ И ЗНАМЕНАТЕЛ			ГРАД В МАЛИ	ДЕПАРТАМЕНТ ВЪВ ФРАНЦИЯ			
КОСМИЧЕСКИ ЦИКЪЛ		ВОДОПРО-ВODНА ЧАСТ	ДЕКОРАТОР НА ВИТРИНИ				ПОРЪЧИТЕЛСТВО ВЪРХУ ПОЛИЦА		
ОФИЦИАЛНИЯТ ЕЗИК НА ИЗРАЕЛ			ЗАКРИТО СРЕЛБИЩЕ	ИНДИЙСКИ ШАХМАТИСТ		ГРАД ВЪВ ФРАНЦИЯ	ДЪРЖАВА В АЗИЯ		
				ГРАД В РУСИЯ НА ЧЕРНО МОРЕ		СТАРА МАРКА ИТАЛИАНСКИ ПИШЕЩИ МАШИНИ			
ОРГАНИЗЪМ, ЖИВЕЕЩ БЕЗ СВОБОДЕН КИСЛОРОД	СПИСЪК НА ПРЕДМЕТИ			ФРЕНСКИ ЖИВОПИСЕЦ (1771-1835)	ЖИЛИЩЕ НА МОНАРХ			РЕКА, ВЛИВАЩА СЕ В ДРУГА	
	ГОРНА ЧАСТ НА ТЕРЦИЕРА (ГЕОЛ.)			ТРОПИЧЕСКО ДЪРВО	НАРОДНОСТ В РУСИЯ	ДЕПАРТАМЕНТ ВЪВ ФРАНЦИЯ			ГЕРОЙ ОТ РОМАНА „ТРУДНО Е ДА БЪДЕШ БОГ“
				ДРЕВНО ТРАКИЙСКО ПЛЕМЕ		ОПИТЕН ЛЕТЕЦ	МОДЕЛ АВТОМОБИЛИ НА „СИТРОЕН“		
МОГЪЩЕСТВО	„ТАЙНАТА“ ПОЛИЦИЯ НА ГДР	ДОБРОКАЧЕСТВЕН ТУМОР	ПЕРИОД ОТ ВРЕМЕ	ПАРИЧНА ЕДИНИЦА НА ЗАП. САМОА	ВИД РОДСТВЕНИК		ЛИСТА ЗА БЯГАНЕ	ГЕРОЙ НА ШЕКСПИР	
		ВИД ЗЕЛЕНЧУК	ФРЕНСКИ ЖИВОПИСЕЦ (1814-1875)	СТАРА МАРКА РУСКИ САМОЛЕТИ	ЕДИНИЦА ЗА ЕЛ. МОЩНОСТ			АНГЛИЙСКИ ДРАМ. АРТИСТ (1787-1833)	
ПЛЕМЕНА, НАСЕЛЯВАЛИ ДНЕСНА ФРАНЦИЯ				УЧЕБНИК НА ПЪРВОКЛАСНИК		ВИД ВЪРБА	РУМЪНСКИ ДЖИПОВЕ		
ПОСЛЕДИЩА, СЛЕДСТВИЕ					МЯРКА ЗА ЗЕМНА ПЛОЩ	КОРАБ ЗА АВТОМОБИЛИ И ДР.			
			ВИД СЛЮДА			ЯПОНСКА ФИРМА ЗА ФОТОМАТЕРИАЛИ			
ДРЕВНОГРЪЦКА БОГИНЯ НА ПОБЕДАТА									

РЕЧНИК: АРК, ГРО, МТД, ООЛИТ, УЛМ

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от миналия брой

Водоравно: Енциклопедия. Реотан. Тарас. "Ила". Ния. Ирра. Тинол. Брошка. "Винету". Ге (Николай). Абака. Аав (Евалд). Пак. Нове. Ака. "Кнор". Омега. Пара. Дрелка. "АТЕ". Карима (Ана). Ури. Аарон. "На". Аламинуту. "Нерон". Кадор. Римини. Склера. Нигерия. Капоту (Труман). Нат. Кич. Лед. Нанон. Соба. Керамика. Анорак. Нива. Ойлер (Ленард). Несесер. Нон. Амаду (Жоржи). Йорк. Колектив. Велен. Цаца. Ото (Николаус). Китеник. Полен. Рам. Маршал. "ЦСКА". "Ана". Нева. Лигатура. Татары. Кану. Рикша. "Дел". Лор. Стан. Уран. "АЕГ". "Кока кола". Страна. Молив. „Терано“. "Рефан". Тибет. Мече. Гора. Ани. Карст. "Ревлон". Китан.

Отвесно: "Антигона", Аникино. Академик. Цанев (Стефан). Радичев (Антон). Лом. Тегоба. "Киро". Епilog. Ранет (Егон). Нап. Лер. Кала. Амарела. Окомер. Китс (Джон). Алс. Барам. Ремонт. Авилов (Михайл). Бака. Иридий. Икра. Ок. Спирка. Уния. Клавиш. Кратер. "Елоа". Друм. Наем. Тала. Кече. Адаш. Критика. Равелин. Орев (Павел). Кене (Франсоа). Имана. Ден. Гусла. Пяна. Ола. Ипон. Улица. Танго. Аркан. Онон. Екстра. ООН. Врява. Арест. Рейн. Куинс. Иво. Орки. Асо. Парк. Трак. Воин. Манол. Скерцо. Ашуре. Трепет. Нено. Скала. Арафат (Ясер). Картаген. Рабле (Франсоа). Ценз. "Анана". Наука. Авата. Риана. Ананин (Иван).

АБОНАМЕНТ 2026

Днес в броя
Фонд „Научни изследвания“ отплати 22 успешни проекта в 11 области

АЗ-БУКИ
НАЦИОНАЛЕН СТАНДАРТ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Наг 3100 зрелостници на допълнителна матура

2780 лв. за асистент във висше училище
Министерският съвет донесе решенията за издръжка на един студент в общи 48 професионални магистратури

2780 лв. за асистент във висше училище
Министерският съвет донесе решенията за издръжка на един студент в общи 48 професионални магистратури

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година
Български език и литература	55,65 лв. / 28,45 €
История	55,65 лв. / 28,45 €
Математика и информатика	55,65 лв. / 28,45 €
Педагогика	107,4 лв. / 54,9 €
Професионално образование	65,71 лв. / 33,6 €
Стратегии на образователната и научната политика	69,24 лв. / 35,4 €
Философия	40,68 лв. / 20,8 €
Обучение по природни науки и върхови технологии	69,33 лв. / 35,45 €
Чуждоезиково обучение	55,65 лв. / 28,45 €
Вестник „Аз-буки“	112 лв. / 57,25 €
Цена за година онлайн	
Вестник „Аз-буки“	95 лв. / 48,57 €

Абонирайте се В РЕДАКЦИЯТА с отстъпка

5% от цената – при **ТРИ** и повече издания

10% от цената – при **ПЕТ** и повече издания

15% от цената – за **ПЪЛЕН** комплект от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

Открита е ДНК на носорог в мумията на вълче

Учени успешно са секвенирали генома на отгавна изчезнала вълнест носорог от необичайно място – стомашното съдържимо на естествено мумифицирано през плейстоцена малко вълче от Сибир, съобщават от Наука.OFF.news.bg.

Както подсказва името му, вълнестият носорог (Coelodonta antiqutatis) е имал дълга, рошава косина, която го е правила идеално пригоден за живот в мразовитата евразийска степ. Животното, което е имало два рога на муцуната си, е било сравнимо по размер със съвременните видове носорози.

Настоящите фосилни данни показват, че животното е изчезнало преди около 14 000 години, въпреки че има някои доказателства, че това може да се е случило едва преди 9000 години.

Секвенирането на геномите на такава изчезнала мегафауна може да помогне за идентифициране на виновника за тяхното изчезване, предоставяйки инструменти за противодействие на широко разпространените заплахи, пред които са изправени видовете днес.

На около 14 400-годишна възраст, запазен фрагмент от тъкан на вълнестия носорог, изяден от младия вълк (Canis lupus), е един от малкото образци, с които разполагат учените за

Изображение Wikimedia Commons

вълнестия носорог от време, което е било толкова близо до евентуалното му изчезване.

И изненадващо, генетиката на вълнестия носорог не предлага никакви индикации за намаляваща популация. Всъщност изследователите откриват, че популацията изглежда стабилна и генетично здрава, с ДНК, подобна на много по-стари екземпляри, и без признаци на инбридинг, което би се очаквало, ако броят на видовете носорози намалява.

„Популацията е много стабилна в продължение на десетки хиляди години“, казва съавторът на изследването Камило Чако-Дуке (Camilo Chaco n-Duque), доскоро изследовател в Центъра за палеогенетика в Швеция. Изследването е публикувано в Genome Biology and Evolution. То показва, че каквото и да е причинило изчезването на вълнестия носорог, със сигурност се е случило бързо.

Екипът предполага, че период на бързо затопляне в Северното полукуло, започнал преди 14 700 години, може да е причината за измирането на носорозите.

Малките бозайници свиват мозъка си, за да оцелеят в студа

Международен екип изследователи е провел проучване, което обяснява еволюционния произход на феномена на Денел – уникална сезонна адаптация при малките бозайници, която включва способността за намаляване и възстановяване на обема и функцията на мозъка. Изследването е публикувано в Molecular Biology and Evolution, съобщават от Наука.OFF.news.bg.

Феноменът Денел е случай на изключителна пластичност, чрез която някои бозайници намаляват и регенерират мозъка си според сезона. Този механизъм позволява на видове като обикновената земеровка да намалят размера на мозъка си, черепа и други органи с до 30% през зимата, за да пестят енергия в условия на екстремно студ и недостиг на храна.

През пролетта тези тъкани се регенерират, което прави това явление изключителен пример за физиологична пластичност. Освен това, сравнителни изследвания показват, че това не е характерно само за земеровките: европейските къртици и семейство Порови (като невестулките) също показват сезонно намаляване на мозъка, което разширява еволюционната рамка на тази стратегия до бозайници с висок метаболизъм.

Чрез сравнителен геномен анализ и анализ на генната експресия в ключови тъкани, като хипоталамуса, екипът идентифицира гени, свързани с няколко фундаментални процеса, като енергийна хомеостаза и калциева сигнализация. Те са от съществено значение за регулиране на енергийния баланс в тежки среди, целостта на кръвно-мозъчната бариера, която осигурява ефективен контрол на молекулите, достигащи до мозъка по време на сезонния цикъл, и регулиране на водата, участваща в обратимата загуба на обем на мозъка без клетъчна смърт – ключово откритие за разбирането как се постига тази адаптация.

„Тази работа предлага интегриран, еволюционен и молекулярен поглед върху феномена на Денел. Идентифицирането на механизми, свързани с регулирането на енергията в мозъка, отваря нови въпроси за тъканната пластичност при бозайниците и нейното потенциално биомедицинско приложение“, подчертава Аврора Руис-Ерера (Aurora Ruiz-Herrera), преподавател в Катедрата по клетъчна биология, физиология и имунология и изследовател от Автономния университет на Барселона и ICREA Acad mla.

Пластичността, отразена от феномена на Денел, влияе върху оцеляването, размножаването и устойчивостта на климатичните промени. Според изследователския екип, въпреки че тези видове не са хора, разбирането на механизмите, които позволяват обратимо намаляване на обема на мозъка без трайни увреждания, би могло да вдъхнови нови насоки на изследване в неврологията и метаболизма.

„Ролята на гените, свързани с енергийната хомеостаза и кръвно-мозъчната бариера, сочи към възможни биомаркери и терапевтични цели за невродегенеративни заболявания, винаги с необходимата предпазливост при екстраполиране към хора“, посочва Аврора Руис-Ерера.

Снимка pxhere.com

Окисляването на океана уврежда зъбите на акулите

Акулите разчитат на страховити зъби, които се регенерират през целия им живот. Ново проучване на германски учени обаче показва, че окисляването на океана може да увреди тези важни „инструменти“, предаде „Асошиейтед прес“, цитирана от БТА.

С нарастването на киселинността на океаните зъбите на акулите могат да станат структурно по-слаби и по-склонни към счупване, което потенциално застрашава тяхната роля на върха на хранителната верига.

„Открихме, че киселинността оказва корозионен ефект върху зъбите на акулите“, заяви водещият автор на изследването Максимилиан Баум, морски биолог от Университета „Хайнрих Хайне“ в Дюселдорф.

Екипът публикува резултатите си във Frontiers in Marine Science, отбелязвайки, че океаните може да станат близо десет пъти по-киселинни до 2300 г.

Учените са изследвали над 600 изхвърлени зъба на рифова акула във вода с настоящата и прогнозирана киселинност на океаните. Те установили, че зъбите в по-киселинна вода проявяват пукнатини, дупки, корозия на корените и структурни повреди.

Резултатите „показват, че окисляването на океана ще окаже значително въздействие върху морфологичните свойства на зъбите“, отбелязват учените. Акулите разчитат на хиляди зъби през целия си живот, за да регулират популациите на риби и морски бозайници.

„Зъбите на акулата са високоразвити оръжия, създадени за рязане на плът, а не за съпротива срещу океанската киселинност“, посочва Баум. Много видове акули са застрашени от изчезване, като над една трета са изложени на риск според Международния съюз за защита на природата (IUCN).

Снимка National History Museum

